

Ze železnice (Poněkud opozděno)

△ [1861]

Jdu tedy na železnici, abych se podíval ve Vídni na říšskou radu. Když odjížděli naši poslanci, bylo na železnici hluku a provolávání slávy, že až zalehalo, když odjíždí nebohý fejtonist, je všude prázdno a ticho, jen několik podezřelých obličejů potlouká se chodbami nádražními a prohlížejí si mne, jako onen policejník, jenž Börnovi pravil: „Můžete tam sice přijít, ale rezonovat nesmíte.“ Nejedu sice k užší říšské radě, abych ji rozšířil; myslím však přece, že by se fejtonist nejlíp na sněmy hodil, již kvůli věčné oposicí. Do ministerstva ovšem by se hodil trochu méně. Byl jsem na váhách, mám-li sobě koupit lístek pro druhou či pro třetí třídu. Druhá se ovšem hodí líp pro noční jízdu, jest ale o pětku dražší. Přemýšlel jsem, že ačkoli prý nemají papírové peníze ceny, přece jest pětkové nic lepší než pražádné nic, demokracie zvítězila a již jsem měl lístek třetí třídy v rukou. Na důkaz, že nejsme v Americe, nacpal nás konduktor deset kusů do jednoho kupé, že se staly lavice až zbytečnými, poněvadž jsme seděli jeden na druhém, a již jsme jeli.

Nevěděl jsem, jak se mám po těch dvanáct hodin bavit. Okna vagónu měl jsem brzy spočítaná, štací počítat je zdlouhavé, telegrafové sloupy je jednotvárné a stromy v pravo a levo ubíhající nemožné, bylať by to pravá německá práce dle přísloví „Nevidí les pro samé stromy“. I počal jsem tedy hlavy „svých milých“ sousedů prohlížeti. Vedle mne, nebo vlastně na mně seděl nějaký venkovan s placatou čepicí a velmi nečistým košilním límcem, obalený ve velký

černý plášť a dusný oblak vzduchu, libě zapáchající rozdílnými druhy klobásů a příslušících k nim likérů. Naproti němu seděl kněz, v čepici a plášti a s černobílým šmelcovým kolárkem; mluvili spolu polsky. Podívám se na přímo proti mně sedící ženštinu, na níž jsem byl dříve již pozoroval, že nepatří více mezi mladistvé. Šat její byl prostý, skoro chudobný. Když jsem oči k její tváři povznesl, spatřil jsem její oko, černé a hluboko v důlcích zapadlé, na mně upřené.

„Waren Sie nicht in Teplitz?“

„Nein!“

„Ich komme aus Teplitz.“

„So-o?“ divím se důležité zprávě.

„Já povídám, že kdo nebyl vojákem a nesloužil císaři pánu, ten neví, co je to voják!“ rozkřikne se náhle někdo za mnou. Ohlídnu se. V posledním kupé sedí vedle mladé hezké židovky jakýs vousáč v civilním sice šatu, s vojenskou ale čapkou na hlavě. Když viděl, že se naň ohlížím, kývnul přátelsky hlavou jako na dorozuměnou. Nikdo neoponoval. „Před dvěma měsíci jsem dosloužil a byl jsem sobě v Praze vyhledat místo. Myslíte, že jsem něco dostal? I toto! Říkali všude, že už mají své lidi, vysloužilý voják, který viděl svět a něčemu se na vojně naučil, je ztracen. Počkejte jen, půjdu zase za vás na vojnu!“

„Man muß so genau in Teplitz leben und es kostet doch eine Menge Geld.“

„Prosím za oheň,“ pravím ku knězi Polákovi, abych Tepličům ušel.

„I s radostí,“ odpovídá po česku.

Vtom se strhne vzadu hluk. Staříčkový šedivý žid peskuje vojáka, že před jeho dcerou neslušné řeči mluví. Vysloužilec směje se mu do očí.

„Vy jste Čech, pane?“ táže se mne kněz.

„Ano, Pražan.“

„Já jsem také Čech a vlastenec.“

„To mě těší,“ a smrtelný pot vyvstává mně na čele, jako vždy, když mě někdo ubezpečuje, že je „Čech a vlastenec“.

„Hochwürden waren vielleicht in Teplitz?“

„Nein. — Totiž já jsem býval vlastenec až do roku 1848, než začali v Praze ty hlouposti dělat. Nosili červené čepice a chtěli, aby v Slezsku neměli jiných škol než českých. Prosím vás! Vidíte —,“ a teď mně rozkládal všechny ty hlouposti, kterých se Češi roku 1848 dopustili. Největší váhu kladl na Slovanský sjezd, který prý byl velkým nesmyslem. Mluvil dlouho, velmi dlouho. Mezi jeho řečí požádal jsem jej jedenáctkrát za oheň, až konečně pravý důvod toho poznal a se strašným pohledem na mne umkl.

Teplíce byly mezitím usnuly. Kývaly se sem a tam, kupředu a dozadu, náhle vrazí vagón o vagón, a Teplíce leží mně na klínu. Probudí se.

„Nemůžete brát ohled na mne?“ tážu se německy.

„Was gehen Sie mich denn an?“ táže se zpět. Byl jsem ohromen, jak člověk velkou pravdou vždy ohromen bývá. Jako by byla viděla Němkyně, že jede ten Slovan do Vídně.

„Was gehen si uns denn an!“

„Podívejte se tamhle na toho pána,“ zněl zase nějaký hlas za námi, „pořád sahá na kapsu a do ní. Jest to nebezpečné, kdyby jej viděl nějaký zloděj, věděl by hned, kde má peníze.“ Tedy i politické i sociální poznámky! —

Vlak hučel a letěl dál, štací mizela po štací, táhla nás síla neodolatelná, tak mocná jako osud, který poslance naše do Vídně zanesl.

Nebudu popisovat, čeho jsem po cestě zažil, nemám té cestopisné objektivnosti jako Goethe, abych vážené obecnstvo zpravil o každé telecí pečení, kterouž jsem zažil.

Jednozvučné hučení, jednotvárně rychlé mihání se předmětů začalo znenáhla na mne míti moc uspávající. Darmo jsem omýval oči studenou vodou rozumné politiky, náhle, ani jsem nevěděl jak a kdy, sklížily se mně zraky tak pevně, že mne ani rachotná jízda předbrněnskými tunely neprobudila. Prospal jsem Moravu a probudil se až — v Rakousku.

Vlak stál právě v jakéms nádraží. Vyhlídnu oknem. Na nádraží hemžil se pracující lid, samí Slováci moravští

a rakouští, v plátěném svém volném šatu a nízkých kloboucích, i při práci pestrými stužkami a kytkami okrášlených. Do vagónu vstupovalo několik Slováků, majících na klobouku široké stříbrné borty, znamení to zámožnosti. Tu zpozoruji, že chudě ošacená žena vede obstarožného slepého Slováka po holi kolem vozů a že žebrá. Byla vagón můj již minula, chtěl jsem jim však přece něčím přispět. Spatřím ženu jednu opodál stojící a se založenýma rukama vlak sobě prohlížející.

„Matičko, prosím, zavolejte toho slepého!“ volám naivně.

„Versteh' das Mährische nicht,“ odpovídá a odvrátí oči.

Vlak se pohne, ještě nějaký krátký čas a vlak vjede na most. Parné slunce zahrává sobě s klidnými vlnami slovan-ského Dunaje a mimovolně cituji v myšlénkách krásná slova Czajkowského, jimiž Kirdžaliho svého začíná.

Vlak zarazí a vystupujem. Sotvaže se noha má dotkla půdy, osloví mne as šestnáctileté děvče, právě také vystouplé a držící uzlík v ruce:

„Prosím, pane,“ praví česky, „kudy půjdu odtud do Alserova?“

„Já tam jdu, pojd' se mnou,“ praví jakýs dělník, jenž vedle stál a slova dívčina byl zaslechl.

Bylo mně, jako bych byl vstoupil do některého pražského předměstí.

Na hřbitově markském — Kollárův hrob

△ Z Vídně 24. června [1861]

Slavili jste v Praze odhalení Klicperova pomníku. Zbytečno rozkládati, jakou povinnost má národ ku prvním mužům svým, zbytečno mu dokazovati, jakým způsobem smrt jejich oslaviti má. Národ, který sobě sám takých povinností vědom není, nezasluhuje ani výtečných mužů, ani jich nezplodí. Národ náš je ale plodí, národ náš se jim po smrti odměňuje i slovanským symbolem lásky, květinou,

i způsobem vzdělanci přijatým — kamenem. Chudý náš národ nemůže posud jim za živobytí se odměniti, dává jim tedy alespoň po smrti kámen na znamení, že proň snášeli i bídu i kamenování.

Lítoval jsem, že jsem nemohl odhalení Klicperova pomníku přítomen býti, i vyšel jsem sobě tedy na hřbitov markský, abych zde u hrobu Kollárova tiše oslavil památku obou velikánů. Laskavě se mně jeden ve Vídni studující Čech propůjčil za průvodce.

Slunce praštilo parnem takřka nesnesitelným, když jsme se ubírali svislým markským hřbitovem pomalu nahoru. Paprsky sluneční odrážely se v bílou, křemely svítící hlínu, o pískové nebo žulové pomníky a staly se ještě nesnesitelnějšími. Kollárův hrob není těžko nalézt. Hřbitovy vídeňské spořádány jsou prakticky sice, avšak velmi nepoeticky podle řad a čísel a Kollár leží na markském hřbitově seshora řada osmá, číslo 438.

Nadhrobek Kollárův je zcela jednoduchý, prostá zděná plášť, asi tak vkusná jako ostatní nadhrobky okolní, naznačující hroby nejobyčejnějších lidí. Vedle hrobu Kollárova jest hrob jiný s nadhrobkem zcela podobným, na němž stojí psáno „K. k. Rechnungsrat“ a zlatými písmenami veliké „Unvergeßlich!“ A na nadhrobku Kollárovu jen prostý medailón s vypouklou podobiznou básníkovou, prostá lyra z kamene a na ní prostá slova „Slávy dcera!“ Dvě ta slova prostá obsahují však nesmírně mnoho, jmenují nám naši vysokou píseň vlastenské lásky, nejhoroucnější, nejgeniálnější zpěv českého ducha.

Mimovolně jsem smekl klobouk a stál zde na parném slunci s hlavou obnaženou. Jindy a jinde byl bych snad „dětinské“ také nápady překonal, snad se jim i posmíval, zde jsem toho nedovedl, byloť mně, jako bych stál v katedrál-ním chrámu, ve velebném dómu slovanského kultu. Zadíval jsem se do té mrtvé tváře na nadhrobku, ta hy její zdály se mně oživovat, dóm mně nebyl žádným snem více, viděl jsem ve fantasii své vysoké štíhlé jeho pilíře, viděl pestrá, se světlem hrající jeho okna, viděl jsem v něm i kazatelnu

a na ní vznešeného muže, proroka Kollára. Pod kazatelnu stojí skrovný houfec věřících, oko jejich sleduje každý pohyb rtů, každé plápolání oka nadšeného proroka. Malý ten houfec jest — celý národ, nezbyloť jich více z národa kdys slavného, pak uhněteného. Jejich náboženství jest národnost, jejich víra budoucnost slovanská, bijí se nadšeně v prsa svá, skrovný jich počet je neleká, vidíť v duchu, jak se dle slov prorokových počet jejich množí, jak bojující církvi nových bojovníků přirůstá, jak se rozsáhlý chrám plní a plní, až konečně není místa ani pro jediného více, poněvadž všichni již věří, kteří věřiti mají.

Byly doby, byly ještě přednedávnem, že probuzelých z národa jsme měli málo. A řídcí ti lidé byli beze všech prostředků, aby národ celý k životu samostatnému probudili, byli příliš slabi, aby jemu také politickou nějakou platnost byli zaopatřiti mohli, bez níž národ každý nároku na život se vzdáti musí.

Přání naše teprve k budoucnosti hledící i poměry již dosažené byly veskrz skorem ideální, buditelé naši viděli, že o sobě probuzující se teprve národ ničeho nezmůže, i utvořili nám politiku vzájemnosti slovanské. Náhle jsme se pocítili co národ velký, politická činnost ostatních kmenů slovanských naplnila nás pýchou, jako bychom my sami činy ty byli vykonali, literární jejich výtvořiny čítali jsme v literaturu všeslovanskou, a tedy zároveň také naši. Ideálnost ta přesahovala ovšem někdy i meze rozvahy a zvláště mladší lid vesnil se často u všeslovanskost tak daleko, že ztratil i praktickou půdu pod sebou, že přemrštěně soudil o skutečných poměrech českých. Odtud i síla těch, kteří dříve nadšeni byvše pro zájmy národní v pokročilejších létech hnusnými odpadlíky se stali. Překročivše z let studentských na pole praktické seznali náhle zcela jiné politické a společenské poměry, než o jakých byli snili a jakýchž dosíci za pouhou hříčku byli považovali. Skutečnost dotkla se jich rukou ledovou, — kdož má hned dosti síly, aby se nerozhvěl! Ideály prchly, touhy umlkly a volně podrobili se skutečnosti, kdož neměli síly k náhledům samostatným.

Kdo však setrval, kdo dovedl se skutečností smířiti ideální své názory, kdo nepozbyl naděje do budoucnosti a poctivě se snažil, aby budoucnost ta se uskutečnila, tomu byla myšlénka všeslovanskosti nejpevnějším štítem, tomu nesla nejpečnějši a nejzdravějši své ovoce. Tací lidé byli ochranou našeho národa, jeho pěstitelé, jeho učitelé, ti jej připravili na okamžik nynějši, v němž s činnou zralostí také zasahuje me v kolo dějin, ti toho dovedli, že nyní již nerozplýváme se ve všeslovanskosti pouze ideální, že již nyní cítíme se více co Češi, co národ, který i o sobě něčeho zmůže, poněvadž svatého práva svého úplně již sobě vědom jest. Takové jest krásné ovoce *slovanské vzájemnosti*, jížto Kollár byl nejjasnějším myslitelem, nejnadšenějším pěvcem. Kollárova Slávy dcera jest, jak již praveno, vysokou písni lásky k vlasti, zároveň však nejjasnějši výraz předbřeznové naší politiky, nejbujnějši naše vojenská píseň.

Podobně jsem přemítal a nemile se mne dotýkalo další znění nadpisu na nadhrobku. Nač zde stáří, stav atd., národ náš celý, a tedy každý navštěvovatel hrobu toho má vše to v srdci zapsáno a netřeba teprve veršem na nadhrobek vyrýti, že „on, jenž v srdci celý národ nosil, žije v srdci národa celého“. Jak zcela jinak by se vyjímalo pouhé jméno „Kollár“!

Pod medailónem zavěšen byl čerstvý věnec, hrob jest nedávno teprve pokropen. Na hrobě Kollárově usmívaly se něžné růže, vonné jako ta jeho poesie, a rudá pelargónie, ohnivá jako ta jeho láska k vlasti. Kolem květin vinul se světlolistý nízký břechtan. Opět mne opanovala „dětinská“ mysl, nemohl jsem odolat a utrhl jsem sobě na památku jeden lístek.

Když jsem se obrátil od hrobu, spatřil jsem poblíž se procházející dvě dámy, jednu matrónu a druhou ještě mladistvou. Zdálo se mně sice, že nás pozorují, nevšiml jsem si jich však blíže.

Na markském hřbitově odpočívá ještě jeden muž, kteréhož národ náš zná a miluje, kterýž však z národa našeho se nezrodil, — totiž *Mozart*. Nebyl bych ani Čechem, kdybych

byl jeho hrob taktéž nenavštívil. Město Vídeň postavilo Mozartovi pěkný nadhrobek z bronzu s podstavkem z hlačené žuly. Divně se bohatý ten pomník vyjímá na svém místě, mezi nakupenými chudými, nízkými a hrubými kříži. Mozart zde bydlí ve „čtvrti chudých“, a na chudobných těch obydlích kolem nádherného jeho paláce jsou tabulky se jmeny — většinou českými. Markský hřbitov jest pohřebiště chudých výběžků předměstí Landstraße, v níž nejvíce čeští dělníci bydlí.

Když jsme byli ze hřbitova se odebrali a na silnici sešli, rachotil kolem nás omnibus. Zadní kupé bylo prázdné, v předním seděly pouze ony dámy, které jsem byl na hřbitově zahlídl. Podívaly se z vozu ještě jednou ostře na nás.

„To je Kollárova žena a jeho dcera Liduška,“ pravil můj průvodce.

Kollárova Mína! —

Sněmovna poslanců

△ *Z Vídně [1861]*

Slyšeli jste zajisté již o vídeňských fiakřích, vždyť jsou světoznámi. Berlínští fiakři na příklad vyslali zvláštní deputací ku svým kolegům do Vídně, aby vystudovali jejich „systém“ v jízdě — a snad i v hrubiánství. A skutečně jezdějí zde znamenitě. Nejživějšími a nejužšími uličkami uhánějí s takovou rychlostí a zároveň bezpečností, mezi nejrozmanitějšími povozy a hustými davy lidstva proplítají se bez ublížení komu- a čemukoli s takovou jistotou, že až ustrneš, zvláště jsi-li zvyklý na pražské kočí, kteří raději zastaví a čtvrt hodinku počkají, až davy a povozy trochu zřidnou. Sedneš na Štěpánském náměstí do prvního z dlouhé řady fiakrů a vzkřikneš na vozku: „Zum Parlament!“ Vozka se patrně na kozlíku vzpřímí, jsouť nyní nejpyšnější, když jedou k parlamentu. Přitáhne sobě pevněji klobouk a švihne do koní. Za tři minuty jsi u Skotské brány, — již zarazil. Vystoupneš.

„Mnoho-li žádáte?“

„Dva zlaté.“

Pravá ruka tvá chtěla již tobolku rozevřít; klesne však leknutím zpět.

„Což je to taxa?“ ptáš se ostychavě.

„Soll denn auch noch zum Parlamente eine Taxe sein?“ odvětí velmi nemilostivě, že se v tvém parlamentárním taktu zmýlil. O jeho umělosti v jízdě jsi se již přesvědčil, o jeho hrubosti bys nerad, zaplatíš tedy.

Bělmo padá ti z očí. Nyní teprve vidíš, že není název „prkenná bouda“ pouhým vtipem vídeňským, ten „parlament“ vypadá skutečně tak smutně-jednoduše, tak prostě-chudě, jako dle jistého vídeňského fejetonisty nějaká nádražní štací druhé třídy. Prkenná ta bouda je natřena barvou as takovou, jakou má hustý prach na silnici před ní, jakou mají stromy a listy omrzelých zaprášených sadů, pohovky, zábradlí a vše jiné kolem ní. Pochopíš nyní, proč sněmovní budově nepřidal Vídeňan nejběžnější svůj výraz, všeobsáhlé epiteton „gemütlich“, kteréž všemu přidává, co se mu líbí, třeba lakýrkám.

Vystoupíš po několika stupních nahoru a vkročíš do předsíně. Zde stojí uniformovaný a výložkovaný portýr. Vzpomeneš sobě na zprávu, že ten muž zná se ve všech jazycích rakouské říše. Prohlídneš sobě s úctou tu polyglotu, vázanou v modré sukno se žlutými výložky, toho portýra federativního, jehož předkové někdy snad portýry v babylónské věži byli. Jsi rád, že můžeš alespoň v předsíni parlamentu česky promluvit.

„Prosím, v které kanceláři vydávají se zde vstupěnky?“

„Was wollen Sie?“

Myslíš, žeš mluvil příliš „vysokou“ češtinou, „tou novou“ totiž.

„Prosím, v kterém kanceláři vydávají se tu bilety?“

„Versteh' nicht, was wollen Sie denn?“

Musíš sobě tedy opět „světovou“ řečí vypomoci. V kanceláři je houfec lidí, všichni chtějí vstupěnky. Ouředník je velmi zdvořilý, právě proto nechtějí mu ale s krku jít, ač je ubezpečuje, že jejich žádosti vyhověti již nemůže. Ukážeš

mu návštěvňku od některého poslance a obdržíš po vzdálení se ostatních lístek.

Vchod na galerie a do lóží je v zadní části budovy. Čtyřikrát musíš zde u rozdílných dveří a schodů vykázati se lístkem, pánům to v černých fracích, bílých vestách a bílých kravatách, majícím po diplomaticku portfej v ruce — z červené kůže na bilety. Konečně jsi na svém místě, dostals se dosti dopředu.

Jednání ještě nezačalo. Poslancové jsou teprve as z polovice pohromadě, chodí sem a tam, baví se a leckdy rozlehne se tak srdečný a jasný smích, že se tě zmocní přesvědčení, majitel jeho že by se hodil také do parlamentu, v němž by se jednalo třeba trochu více „podomácku“. Jenom poslanci z pravice usedli klidně, jak přišli na svá místa, a baví se mezi sebou.

Galerie jsou takřka přeplněny. V první řadě sedí nejvíce dámy, s lorněty před očima. Neví se, z jakého stanoviska vlastně posuzují poslance říšské rady. Zde sedí tři těsně vedle sebe a sdělují sobě svá poznamenání. Zdá se, že jsou velmi nestrannými, *vzdor* tomu, že jsou Vídeňanky. Jejich zraky jsou hlavně ku pravici obráceny, levice jich mnoho nepoutá. U tohoto se jim líbí vlas a vous, u onoho oko nebo vzrůst. „Ten? Ach ten má sladký hlas!“ podotýká jedna. „A jak kriticky mluví!“ druhá. — „Nemá prý hezkou ženu,“ — třetí.

Přes jejich sedadla nahýbá se nějaký vysoký muž v maďarském národním kroji. „Kde sedí Češi?“ ptá se vedle stojícího mladíka. Ten mu je ukáže a jmenuje.

Obecenstvo je na galeriích silně smíšené. Vojáci i civilisté, úředníci i studující v čamarách stěsnání jsou v neproniknutelné klubko.

Dole zazní zvonek presidentův, po prvé, — po druhé, — jednání začíná. Vedle nás začíná zároveň živější ruch v lóži žurnalistické, papír leží na malých pultech upravený, tužky kývají se v rukou. Lóže je přeplněna množstvím právě tak pestrým, jaké jest na galeriích. Důstojníci vojenští a kněží sedí smírně vedle pisatelů článků proti konkordátu a chout-

kám válečným. Za podložku mají na pultech vytištěné protokoly předešlých sedění a jiné věci tištěné, kteréž se jim na místa jejich právě tak kladou jako dole poslancům.

Mladík vedle Mađara stojící jest právě s popisem pravice hotov a chce začít nyní o centrum a o levici. „Těch já nepotřebuji poznat,“ odvětí poněkud příliš krátce Mađar a tlačí se obecenstvem ven.

Ve skvostné lóži dvorní objeví se některá vznešená osoba. Ku lóži té dívají se také někdy řečníci, když o své loajálnosti mluví, a to vzdor tomu, že se mají dle předpisu stále jen do presidentské tváře páně Heinovy dívat. President má právě obrovskou práci, vyšlehlť v sněmovně plamen náruživostí a hrozí strašným požárem. Zvonek presidentův zaznívá sněmovnou tak pronikavě, jak zaznívají vídeňskými ulicemi trubky hasičů, jejichž zvuk je tak truchlý a dojemný, že spíše city rozvlňuje, než aby upokojoval. President musí sedění na deset minut odročit, aby se rozvlněné moře poněkud utišilo.

Pot se z tebe lije, nevíš, máš-li se také vzdálit za příkladem většiny říšských radů, kteříž se ubírají do restaurací sněmovní, v níž dle doslechu trůní poeticky krásná jakás kasírka s poetickým jmenem Klárka. Možno, že se z Klárky stane historická osobnost.

Ještě jednou rozhlídneš se po sněmovně. Dole rozkládají a mluví všichni, rovněž na galerii; panuje značný hluk. Jen jedno místo je němé a tiché, protože prázdné, totiž lóže cizích diplomatův. Jest okolnost, že lóže ta bývá obyčejně prázdná, snad nějaký protest proti kompetencí té „užší“ rady říšské?

Jindy a nyní

△ *Z Vídně [1861]*

Jindy a nyní, totiž v kavárnách a hostincích. — Bývala smutná, přesmutná doba pro Slovary vídeňské. Stávalo se prý též, že když přišli dva nebo tři Češi do kavárny nebo hostince a zde se česky spolu bavili, přistoupil k nim po nějakém čase hostinský nebo sklepník a zvěstoval jim způso-

bem hrubě zdvořilým, že urážejí ostatní společnost svou češtinou, aby tedy přestali buď česky mluvit, buď se vzdálili, že sobě ale na každý způsob příští návštěvy zapovídá. Již tato nerozumná řevnivost přiměla pak ve Vídni žijící Čechy, záhy již spojené s ostatními Slovany zdejšími, že vyhledávali společností svých, že se obmezovali na zvláštní místnosti, že sobě zřizovali samostatné soukromé i veřejné zábavy. Slovanů ve Vídni žijících je na 100 000. Chraň se, abys promluvil v hostinci něco ousměšně kritického o sousedu, který tě zaslechnout může, jeho ústa počnou se zlehýnka usmívat a na nejperfidnější tvůj výrok praví ti náhle a velmi zdvořile: „Jste už dlouho ve Vídni, pane?“ A sedíš-li se soudruhem česky mluvícím v kupé některého ze starých vídeňských omnibusů (jež k tomu vynalezeny se býti zdají, aby věrné manželky zavezly do předměstí, kde jich nikdo nezná) a jsou-li ještě jiní mužští vedle vás v kupé tom, měj ruku stále připravenou, krk natažený a přívětivý úsměv na tváři, zajisté tě někdo chytne za ruku, zvěstuje radostně, že se také ve Vltavě koupával, nebo ti padne bez sebe na prsa a dovíš se, že zůstával v tétěž hospodě pražské dlužen, do které tys chodíval. Princip Pražanův působit na rozvin národního smýšlení zábavami, tedy polkami, pivem, namnoze špatným zpěvem a ještě špatnější deklamací, záhy již zpraktičněl u Vídeňanů. Jejich besedy a slovanské bály jsou po desítiletí již slavny, ano povídá se, že mezi nejprvnějšími pořadateli byl také někdejší přítel náš David Kuh. Pan Kuh se později proměnil, — dii omen! Doufám ale, že to vídeňským zábavám právě tak málo uškodí, jak málo ublížilo nám v Čechách. Rovněž jako veřejné zábavy, těšily a těší se posud hostinské místnosti, v kterých se naši scházejí, velké návštěvě a vešly brzy ve známost obecnou. I český dělník má zde četné hospůdky poblíž svého bydliště. Proud českého a moravského pracovníctva vtéká mocně do hlavního města říše a přivalí se s takou silou, že přerazí až na druhý kraj obrovské Vídně, zde teprve se zastaví, jako by celé to moře budov mezi sebou a svým domovem míti chtěl. Landstraße je ono předměstí,

kde stojí tak zvané „vysoké školy“ páně Dreherovy, totiž jeho na způsob paláce zbudované skladiště a šenkovny švechatského piva. Omnibusy do Landstraße jezdící mají na svých tabulkách zlatým písmem napsáno „Bierhalle“, tak důležitý jsou vysoké školy ty pro Vídeňáky. Ovšem že jich nenavštěvuje chudý dělník český, jenž zde ve vřkolu bydlí; nejvyšší honorací mezi Dreherovými hosty jsou nyní říšští radové z levice, kteráž jest, jak známo, čteněji obsazena než pravice, a na níž tedy také praktický pan Dreher sedí. Zvláštní dojem činí, když jdeš podvečer k panu Dreherovi studovat, kolem tebe valí se proud lidí, z práce se vracějící dělníci, a všickni mluví česky. Vedle tebe kráčí již po nějaký čas babička a usmívá se, má patrně radost, že slyší tě s tvým soudruhem, tedy najednou dva pěkně ošacené pány, česky mluvit. — „Ta babička je jistě také Češka.“ — „Ovšemže, panáčku, — sbírám trochu tříštěk po ulici, abych uvařila večeři.“ — O kousek dál slyšíš opět české zvuky, ale rozjitřené, vadící se. Český podomek pere na chodníku před hostincem do uhlíře, jenž mu bez zaplacení utéci chtěl. Chytili se do křížku, již se valí oba na zemi, — — opodál stojí policejní strážník se založenýma rukama a dívá se tak klidně na tu komedii, jako by si byl připlatil.

Řemeslníci, kteříž za poslední doby pěkné společné vycházky pořádají, a obchodníci mají buď ve městě, buď v ostatních předměstích své hostince. Rovněž nižší ouřadnictvo a studentstvo. Hostinců těch je značná síla, U zeleného stromu, U čížka, kde se přednedávnem Palackého narozeniny slavily, U koníčka s červenou nebo jakou srstí, U flašky, U Kühfußa, kde německá kultura nabyla již váhy mnichovským ležákem, atd. Když neprijedeš za nějakou zvláštní příčinou do Vídně, může se ti věru stát, že nepromluvíš po celý den zde ani německy.

Hostince ty vcházejí i vycházejí z oblíby, jsou však i také, které se staly již historickými, kteréž z dob říšského sněmu známy jsou a říšskou radou slávu svou obnovily.

V Singerstraße jest kavárna Slovanská. Za dřevních dob patřivala Srbu Gerloviči a šla mu právě tak k duhu jako

pražská Slovanská kavárna dřívějšímu svému majiteli; Bauer, nynější majitel vídeňské, také nenaříká. Vcházíme tam dopoledne. Místnosti dosti pěkné (vídeňské kavárny jsou průměrně méně elegantní než pražské) jsou poněkud prázdný, nalezajíť se studující právě ve svých kolegiích, přece však jich zde několik sedí. — Probírají se v haldách časopisů, mezi nimiž nalezneš i týdeníky menších měst českých, i lužické časopisky, dojemné takřka svým prostým a chudým zevnějškem. V prvějších hledá jeden svůj dopis z Vídně, neodvážilť se ještě na časopisy pražské, druhý zprávy z drahého rodného svého města. Jiní čtou pilně a napnutě v právě vyšlých listech vídeňských nebo ve včerejších listech pražských. Počne živá debata, — vzdálenost od vlasti činí vídeňské studující ještě mnohem náruživější v národním ohledu než pražské —; my jsme s některými debatéry již známi, a brzy tedy také do rozmluvy zapleteni. Náhle povstanou všichni jako rázem a klaní se, — bylíť do kavárny vešli moravští poslanci pravice, Pražák a Helcelet. Oba kráčí až nazad salónu a usednou u jednoho z dvou ze šetrnosti neobsazených stolků pod podobiznami Jejich Veličenstev, kdež také odpůldne Palacký sedává. Usedli a teprve po nich sednou zase studující, kteříž se zde vůbec vyznamenávají zdvořilostí vybranou.

Mnohem pravidelněji a četněji scházejí se slovanští poslanci v poledne u Červeného ježka, elegantní to restaurací v Tuchlauben, nedaleko onoho slavného domu, na němž stojí napsáno „Žebrákům a muzikantům zapovídá se vstup“. U Ježka obědvají také někteří němečtí autonomisté, sedává také tyrolský ultramontán Alois Fischer se svými přívrženci. Mnozí nynější hosté scházivali se tu v poledne a večer také již roku 1848, a mezi nimi sedával tenkrát ještě smířlivý a dobrosrdečný, nyní již dávno odpočívající Štrobach. As týden před vypuknutím revolucí říjnové seděla zde četná společnost takřka až do bílého rána pohromadě, mluvilo se o nejbližší příštích možnostech, vyslovilo mnohé obávání, jež však zmizelo pak, když se počalo ohnivým šampaňským připíjetí na krásnou budoucnost. Vedle

poslanců z Čech byla se usadila tenkrát právě do Vídně přibylá studentská deputace z Prahy vzdor tomu, že je archivář Jelen odháněl a pobízel k návratu, by zde ve Vídni „nekazili slovanskou politiku“.

Naproti restaurací U ježka je kavárna Brandstetterova, několik kroků, a poslanci usednou opět pohromadě k „malé černé kávě“, sousedstvo jejich jest zde zcela jiné, samí starší, ve Vídni po léta již usedlí Češi, jimž se z většiny velmi dobře daří. Roku 1848, kdy se kavárna ta pyšnila ještě jménem Café Eichhorn, býval zde jeden kulatý stolec obsazen mladými muži, tenkrát v Praze vůbec známými národovci a horlivými liberalisty; mezi nimi byli také Springer, tehdejší dopisovatel pražského Constitutionelles Blatt, pozdější věhlasný historik, pak Eduard Bruna, Wodka a Bratka. Eduard Bruna je od roku 1851 redaktorem Prager Zeitungu, Wodka stal se později jezovitou a žije v Tyrolsku, Bratka pak je nyní adjutantem polního zbrojmistra Benedeka.

Zábava stává se tu živější, nenucenější. Otevřenými dveřmi vstupuje do kavárny pomalým krokem Řek, s fezem na hlavě, ve volném svém kroji. Hustý vous stíní obličej ještě mladistvý, zpod černého obočí jiskří zchytralé tmavé oko. Pátravě se ohlíží, znát své lidi. Sehne se zdvořile k tobě a táže se: „Není tu pan doktor Klaudy?“ Bylť se totiž již přesvědčil, že zde není, po někom se ale musí ptát.

„Není.“

„Nepřijde?“

„Nevím.“

„Nechtěl vy byste snad něco z mého zboží?“

„A co máte?“

Řek se usměje, jest to ale také strašné, nevědět, že Řek má všechno, co chceš!

△ Z Vídně [1861]

Kdekoliv ryzí humor národní se objeví, je mně vždy volno a blaho. Je mně, jako by to bylo náhle z hor si poskočilo zlaté slunko ranní, jako by náhle bylo ozářilo dalekou, krásnou pláň, v níž stojím sám a sám, naslouchaje stříbrnému smíchu opeřených pěvců, dívaje se v úsměvnou tvář pláň, a kolem úst se mi rozhostí týž milý úsměv, jaký vidím všude kolem sebe. Náš lid je rozmarem svým znám, a věru, neznám milejšího studium nad zkoumání humoru českých venkovanů. Jaký rozdíl mezi naším humorem dělaným, abych tak řekl spisovným, a oním ryzím, volně se prýstícím, volně se po všem rozkládajícím. V společnosti vzdělanců jeví se humor co květina zcela zvláštní, vtip vzbudí leda satirické, často dosti nepěkné, ač třeba „duchaplň“ stáhnutí ústních svalů, vzbudí leda ostrý, krátký chechtot, který se bojí stát se hlasitějším, aby zase nepropadl jizlivému vtipu nebo aby smějící se nevzbudil podivný obdiv ostatních, „že se ještě tak srdečně smáti může“. Leda děvčatům se přirozený hlasný smích odpouštívá, a matka dceru omlouvá, „že je ještě blázen!“ Jak jinak na venkově. Tvář vtipkářova naznačuje již před otevřením úst, že přijde „nápad“, a následující hlučný smích strhne tě mimovolně do svého víru, byť i vtip nevyznačoval se takovou podařeností, trefností a dobrosrdečností, jakou se skutečně vyznačuje. Kdo nechce být v literatuře pouhým satirikem, kdo chce i čistý humor pěstovat, musí se učit na našem venkově. Nesmí však humor ten nuceně napodobovat nebo snad docela opisovat, fráze v běžném životu z úst humoristicky plynoucí stává se vytištěna velmi fádňá a planá, jakž se přesvědčujem v naší literatuře ještě nyní; forma se musí šlechtit, myšlenky a názory světové platnosti přibírat, jen všeobecný ráz a duch má se podržet. Ač má každá víska česká svého humoristu par excellence, jest přece humor majetkem všeobecným, ústa každého našeho venkovana slynou tak dobře vtipem jako hrdlo jeho nápě-

vem. Za touže příčinou nevyvinul se u nás také dosud druh cestujících, humoristických zpěváků, a chodí-li nějaký nebo vlastně nějaké ode vsi ku vsi, jsou to samí cizinci, guitaristé a harfenistky německé, na něž se jde venkovan pak do hospody právě tak podívat jako vůbec na něco cizího, jako my v Praze na tyrolské a rakouské volkssängry. Tito nás právě tak málo uspokojovali jako harfenistky našeho venkovana, hlasy jejich jsou vždy vyvětralé, hudební vzdělání pod nulou, texty jejich písní tak blbé a často i nestydaté jako bohudíky řídké posud jim odpovídající naše uliční písně à la František Haisz. Dle potulujících se těchto zpěváků nelze ovšem nijak souditi o humoru národa, z něhož vyšli, vždy jsem soudil, že jsou to jen tací, kteří by se ani v domovu svém nelíbili, a tedy jinde štěstí vyhledávají.

Sotva jsem přišel do Vídně, hleděl jsem seznat volkssängry vídeňské. Zde jsem byl u plného pramenu vyhlášeného vídeňského vtipu, zde jsem je mohl seznat, ty pravzory vídeňských národních zpěváků, zde jsem mohl vidět, jaký je ten lid a jak se mu zpívati musí. Rychle vzal jsem do rukou Fremdenblatt, jemuž ve Vídni „Fiakerzeitung“ přezdívali, ač bezprávně, neboť sáhne každý k němu, kdo vůbec — inzerty čísti chce. Štěstí mně přálo, velikými písmenami jsem našel: „Heute, sowie jeden Montag: Volkssänger Fürst.“ Tedy pravý a pravidelně pondělní „Fürst“, žádný dělaný „Sängerfürst“ odněkud z Išpahánu, s falešným diplomem a olověnou medailí! Brzy jsem našel soudruha, který mne dovedl k večeru na Alserov do vykyženého eldoráda vídeňského humoru.

Zahradní restaurací byla ještě dosti prázdná, když jsme usedli poblíž jeviště pro Fürsta připraveného. Na jevišti stálo staré piano a u piana seděl mladý člověk, z kteréhožto co do věku velmi nerovného manželství vycházely pochody a valčíky prostředního věku, nedochůdčata, jimž k provedení myšlenky scházela materiální síla. Poznenáhla, velmi poznenáhla přicházející hosté, nejvíc mladé, hezké ženštiny v elegantních frizurách a oděvech, někdy po boku rozdílně ošacených mladíků, někdy také samy. Hovor byl pomalu

vzdor elegantnímu šatstvu tak neelegantně hlučný, že až milo, že až příjemno, neboť staré piano konečně nahlížejíc, že nepronikne, umlklo.

„K jaké třídě patří ta děvčata,“ ptám se druha.

„Poctivý Johann Daniel Falk,“ odpovídá tento, „praví kdesi:

*So zog in Rom man Flötenspielerinnen,
so Kitaröden einst in Sparta groß!“*

„Tedy vídeňské loretky! A ti mužští s nimi?“

„Ti se jmenují zdejším žargonem ‚Strizi‘; cech platí dámy za ně. — Už jdou —,“ a ukázal prstem k protějšímu konci. Ztemnělým stromořadím ubíraly se tam čtyry černé postavy, směrem od salónu k jevišti. Již vystoupily na jeviště plynem osvětlené. Napřed pan Fürst, bradu uzardělého obličejě právě tak vysoko jako jistá rovněž tak malá, v Praze ale za poslední doby velmi známá osobnost, ve tváři právě tolik sprostáctví co drzého sebevědomí. Za ním tři lidé taktéž v černých fracích, — národní humor v černém fraku! Postaví se v šik a spustí, — „to je jenom vstup,“ poučuje mne soudruh: „Prosím vás, štouchněte mne, až přijde něco k smíchu; nerozumím ani slova z toho žargonu a nerad bych zde přece byl za cizince.“ Naslouchám zpěvu. Pan Fürst má o něco horší hlas než náš Sängerkönig a zpívá tenor první, pak přijde druhý, který má asi tenor druhý, pak třetí, který má asi bas první, a čtvrtý, který zpíval něco, co mohlo být basem druhým. O harmonisování ani pomyslení, trochu odstupu a nic víc. Jen pan Fürst vynutil čas od času tak vysoký tón, že jsem se až zachvěl. Konečně zavrou partesy, jež měli ale jen tak kvůli formě před sebou. Obecenstvo aplauduje, — „aplaudujte,“ napomíná soudruh můj, tleskám tedy také. I můj aplaus musil být velmi nevídeňský, náhle se obrátí jakýs pán od vedlejšího stolu ke mně a praví s důrazem: „Wenn Sie Konzerte hören wollen, so bezahlen Sie sich einen Sperrsitz im Burgtheater!“ — „Danke,“ odpovídám pohnut radostí, že ji už slyším, tu „wiener Gemütlichkeit“.

Nastaly zase válčíky a hřmot. Náhle ticho, — na jevišti stojí suchý člověk, první bas z kvartetu, ukloní se a zvěstuje: „Aus der Lucrezia“. Z basu se stal baryton, má hloubku i výšku, sebevědomí i koloraturu, jenom ne hlas a umění. Bylo mně líto toho nebohého tvora, zpíval celým tělem, rozběhl se zúřivě na každý vyšší tón, pumpoval jej rukama, šlapal nohama, nadýmal hrdlo, že jsem již myslil, Lukrecie bude labutí jeho zpěv.

Po něm opět válčíky a pak — pan Fürst. Aplaus jej vítá, piano zahučí několik akordů, pan Fürst spustí kuplet, — od něho samého co do slov i co do hudby složený, vlastně cizí árií podložený. Soudruh můj překládá mně výrazy, kterýmž nerozumím, musím se přiznat, že jsem nerozuměl mnohému. Z celku jsem však seznal, že kuplet ten je vzdor několika dobrým vtipům velmi všední, ano pro svou dvojsmyslnost sprostý. Obecenstvo se srdečně směje, tleská, když zpěvák odcházeti — vlastně nechce, neboť zná své lidi a přidává jednu sloku po druhé. Konečně neví již ničeho více, a zvěstuje tedy, že „prozatím“ vystoupí jiný komik, a pak že on zase přijde a zazpívá „Ob'st herkommst“. Musí to být strašně krásné, to „Ob'st herkommst“, neboť v zahradě se strhne takový hřmot, že až lehký víchř povstává a listí k tleskotu o sebe sráží. Vystoupí tedy „prozatím“ jiný komik, druhý tenor kvartetu, — „budoucí Fürst“, jak můj soudruh šeptá. Komik ten trochu šilhá a neví co s rukama počít, což ovšem vypadá dosti komicky. Obecenstvo tleská zas. Následuje slíbená píseň, vyznamenávající se tímž sprostáctvím jako předešlá, pak rozdílná dueta s prozatímním komikem, jako „Die beiden Kurzsichtigen“, komické scény jako „Der politische Schuster“, v níž nižší byrokracie zcela časově se zahanbuje, vyšší ale co velmi šlechtná se zjeví atd. Konečně oznamuje pan Fürst za potlesku vše dřívější ještě převyšujícího „Die böhmischen Musikanten“.

„Půjdeme,“ praví soused.

„Proč? Toť musím přece ještě slyšet!“

„Jste náruživý a budete se zlobit.“

„Bůh zachraň, — vždyť my v Praze také ledacos vídáme!“

Maskovaná banda pěti lidí s hudebními nástroji pod rame-
nem vstupuje na jeviště. Ti hloupě vypadající mají být Češi,
ten chytrý, co jednomu říká „Du bist ein dummer Böhm“
a druhému „du bist noch dümmer als der da“, má být a je
Vídeňák, pan Fürst totiž. Ti, co lámou tak směšně němčinu
a tak nerozumně se ptají, mají být Češi, ten, co ji láme zrov-
na tak směšně, jenže po vídeňsku, a co tak vtipně odpovídá,
je Němec, pan Fürst. Zahrají také několik polek, ovšem
že skandálně, ač jim milerád věřím, že si to dobře mysli.

Trvá to dlouho, pan Fürst jim vynadá ještě jednou hlou-
pých Čechů a spustí pak s celou bandou — Radetzky-
marsch.

Ó národní humore!

Schönbrunn

△ [1861]

Tisíckráté četli jste ve vídeňských listech oznámení
Dommayerovy restaurací, ohlášení rozmanitých zábav
v rozkošném kasinu jeho, nu a naproti Dommayerovu světo-
známému závodu, zrovna přes silnici, stojí císařský leto-
hrádek Schönbrunn. Jest to sice divné, když určuji Schön-
brunn podle protějšího hostince, děje se to ale kvůli vám,
kdybyste dostali téhož tištěného průvodce po vřkolu vídeň-
ském do ruky co já. Průvodce ten má motto „s giebt nur
a Wien“, a zavede vás šťastně také do Hietzingu a k Dom-
mayerovi, kdežto se pak snad náhodou dovíte, že máte
Schönbrunn před sebou. Již pro toto milé překvapení odpo-
ručuju vám průvodce toho. O povozy není zle, vždyť jezdí
tolik omnibusů do Hietzingu a stále se střídají. Hietzing
je totiž nejmilejším místem Vídeňanům pro jejich villegia-
turu. Táhneť se tam „elegantní a vznešený“ svět kvůli
tomu, že tam císařský dvůr bydlí, tak jako se vůbec ty
menší a nejmenší hvězdičky nejraději zdržují vedle hvězd
velkých, podle kterýchž určovány bývají. Vídeňan má vůbec

kříž svůj s letními byty, neboť byt na venkově musí jeho žena v letě právě tak dobře mít jako v zimě abonované sedadlo v některém divadle a po celý rok neobmezenou volnost na základu nejkrásnější emancipací — ve smyslu vídeňském. Hezké jsou ty žínky vídeňské a přešťastní jejich majitelé, zvláště když po celý den v městě zaneprázdnění jsou a ženy své v Hietzingu mají. Již ta poetická touha po ní, po té drahé, a pak k večeru v parném ještě slunci ta jízda v přeplněném omnibusu po silnici, nad kterouž prach ohnivou krásnou mlhu tvoří.

Omnibus zarazí, pán vyskočí, a kráčí ku své vile — jemnostpaní není doma, šla někam, snad do zámecké zahrady, kde ji pan manžel, libo-li mu, vyhledati může. Pan manžel nemůže odolat touze a jde do Schönbrunnu. Jeho touha činí jej tak roztržitým, že proti všemu obyčeji poníženě pozdraví u vchodu stojícího štábrlvachmana, jenž mu v rozumné úvaze nejasných příčin ani nepoděkuje. Pan manžel zná svou choť, že miluje vybranou společnost, patrouilluje tedy nejdříve v nejbližším okolí zámku. Následuju jej. Pěkný zámek schönbrunnský má již svou historii, snad nalehá tato na mysl páně manželovu a klopí tak jeho hlavu. Vždyť mluví i ke mně dosti jasně a dojemně vzdor tomu, že se nemůže ani vícestaletými událostmi honositi. Zde stával kdys lovecký zámek Matyášův, založený prý kvůli znamenitému pramenu vodnímu, jenž nyní ještě zásobuje císařský stůl. Později začal na místě tom stavěti Fischer z Erlachu, stavbu jeho řídila a ku konci dovedla Marie Terezie, jížto nejmilejším bydlištěm byl Schönbrunn, a posud se tu ukazuje vedle ostatních znamenitostí, pocházejících od Guglielmiho, Trogera, Donnera, Grana atd. také Tereziin zamilovaný španělský kabinet. Odtud vycházelo tak mnoho listin řídících osudy rakouských národů, zde by se byl kdys náhle i v osudech Evropy, v dějinách všeobecných náhlý obrat stal. Vítězoslavný Napoleon seděl v Schönbrunnu a vysílal odtud rozkazy své, proti nimž nebylo odvolání k vyššímu. Nastalo jitro 13. října 1809, a Napoleon vyjel sobě, aby přehlídl vojsko. Vtom přivedou před něho

bledého, třesoucího se mladého člověka. Jenerál Rapp byl na něm pozoroval nápadné tlačení se kupředu, silný nepokoj, dal jej zatknout a prohledat — našli u něho dýku. Vyznal se, že přišel, aby Napoleona zavraždil. Napoleon nabízí mu milost, odhodlanec ten ale praví: „Budu-li svoboden, zkusím se opět o to, co se mně nyní nepodařilo.“ Rozsudek vysloven a Friedrich Staps jest v ranních hodinách 27. října zastřelen. Myšlenky dělají divné skoky, desíletí mizí mžikem. Opět cítím vzduch ranní, jest to ráno pro napoleonovce neméně důležitého 22. července 1832. Probuzující se světlo denní padá na jednoduché polní lože, na němž Napoleon I. sníval o nových vítězstvích, o panství světovém; nyní tam leží umírající jeho syn, vévoda reichstadtský, král římský, mladík dříve krásný, živý a duchaplný, nyní v kostru vyschlý a vybledlý. Zhaslé skoro již oko poslední záři svou vysílá k milované, podle lůžka stojící matce. Maria Louise přijela z Parmy, aby se rozloučila se svým synem. — A opět mžikem mizí půl věku. Francouzská revolucí vyvolala i v Rakousku bouře, staly se náhlé převraty, nastaly divné příhody. V sále schönbrunnském stojí na sta lidí přihromadě, deputovaní říšského sněmu, deputovaní venkovských obcí, — všichni čekají na Ferdinanda Dobrotivého, jenž se z Tyrolska zase do dřívější residence své navrátit má. Vtom —

„Halt!“ vykřikne drsný hlas. Historie, pan manžel a já se lekнем, dech se nám zarazí. Před námi stojí stráž. „Zde je zapovězená cesta!“ — To není žádný ráj, kde je něco zapovězeno, pomyslím sobě; pan manžel myslí nejspíš podobně, vzpomene sobě na Evu a obrátí se jiným směrem. Já opět za ním. Změříme některé ty dlouhánské chodby, stromořadím to nemožno nazvat, neboť po obou stranách stojí ohromné zdi, utvořené z přistříhaných a přisekaných, těsně vedle sebe stojících stromů. Francouzský sloh zde ve všem, i v procházejících se párcích, — podobný nápad musil také pana manžela popuditi, neboť zostřil své kroky, že jsem co stačit měl. Běželi jsme kolem nekonečných skleníků; dobře má pan manžel, že zde kroku nestaví, pasoirítce

vidíme všude, a dívat se na ty nebohé novoholandské, brazilské a alpské květinky, jak pod cizím ponebím na rozkaz květou, to není příjemno. Mne však zajímalo zde přece něco, o čem pan manžel nevěděl; dověděl jsem se totiž, že se tu vyučil zahradnictví krajan náš (a taktéž spisovatel) Kodym, nynější ředitel Napoleonových zahrad v Ermattingu.

Cesta nás vede přímo k zvěřinci. Zde ovšem sotvy bude paní manželka, což by také viděla na těch líných slonech, na tom flegmatickém nosorožci, jenž zadumán do snů o poetických bahnech své parné vlasti Evropanům nezdvořilá záda ukazuje. Ještě spíše takhle ku žirafám, od těch se možno něčemu naučit, chovají se tak galantně k sobě, a kdyby byl nějaký průvodce s sebou, srovnal by snad oči jemnostpaniny s těma velkýma, leskle černýma očima mladé žirafy; odkud ale galantního průvodce, — když pan manžel se zde hledáním trmácí? Ke lvům nešel pan manžel, čehož by byl jistě neopomenul, kdyby byl věděl, že hlava jejich — vy jste slyšeli již tu smutnou zprávu — tak brzy zemře. Chudák lev! Dali králíkovi medicíny pro lva určené a strčili jej pak k tomuto do klece. Lev se naň podíval a nechal jej běhat. Vídeňané, u kterých byl lev obdržel již měšťanské právo, myslili, že je to u něho jen tak „Gemütlichkeit“, — on ale už nemoh! Pan manžel šel přímo k opicím, kde je vždycky tak mnoho dětí a tak mnoho děveček; pan manžel se zdržel hezky dlouho u těch opic.

A opět skokem dál, jako bychom chtěli zkusit, není-li v Erbenově Svatební košili příliš mnoho fantasie. Beyerovy křídové sochy mizely kolem nás jako stromy kolem lokomotivu. Nelíbí se nám, ani se u nich nezastavíme. Již stojíme u cesty vinoucí se po vrchu nahoru k vyhlášenému gloriету. Ani zde není jemnostpaní a pan manžel uhání tryskem zase dolů. Sbohem, pane manželi, račte sám dále za svou drahou, já se podívám ještě výš. Sluha se ukloní, dvéře cvaknou a již se pachtím po točitých schodech, tvořících asi šestero poschodí.

Jak chladno, jak volno v povětrné té výši! Přerozkošná výhlídka! Předě mnou v dálce nepřehledné to moře budov,

obrovská Vídeň. Až sem zalehá šum bujícího jejího života, tlukotu milionů mocných jejích tepen. Nad ní vznáší se lehký, světlý oblak, ohnivý to její, oživující i umrtvující dech. A za mnou ta širá, dálná pláň, ten nekonečný šik úrodných polí! Jaká poesie v těch klidných, jak stůl rovných rolích, v těch tisícových vinicích, na nichž květou a zrají tak zvaná polní vína, pfiť za čtyry nové!

Je zde nahoře již chladno, pospíchám dolů. Navštěvovatelé hrnou se ze zahrady, kráčím mezi nimi, dívám se a poslouchám. Dohoním nějakou rodinu, pána a dvě dámy; pán je v národním kroji polském, vedle mladší dámy jde český studující v čamáře. Očividně se namáhá, aby jeho polština byla bezúhonna. Nejspíš to nějaká známost zde teprve v Schönbrunnu začatá. Bude z toho pro studenta poetická láska, slovanské jeho srdce zahoří ku krásné Polce, již proto, že jest vůbec Polkou; doprovodí je až ku kočáru, ona se ještě jednou naň usměje — a více se nespatri! Nešťastný redaktor, který událost tu obdrží v novelu zpracovanou!

Přicházím ku silnici a ohlížím se po nějakém omnibusu. Vedle mne se tu náhle objeví zase — můj pan manžel. Nemá tedy posud své Penelopy! Zdátky zní zvonek přijíždějího omnibusu, zarazí několik kroků od nás. Mezi vystupujícími dámami jest také jedna mladá, buclatá, černo-
oká žínka. Pan manžel rychle přistoupí.

„Kdepak jsi byla?“

„Ve Vídni.“

„A cos tam měla co dělat?“

„Jedna přítelkyně mne —,“ dále jsem neslyšel, na tváři manželově trůnil ale děsný mrak, nemusíť práti těm přítelkyním.

Na burse

△ [1861]

Konečně mám jej spatřit, ten dům, z kteréhož telegramy každodenně obdržujeme a s dychtivostí čteme, ten novověký špitál zdravě nemocných, jimiž lomcuje nejstrašněji

zimnice ta, kteráž nyní svět náš politický brzy rozpaluje, brzy mrazem polívá. Konečně ji spatřím, tu katedrálu, ve kterou vcházejí ti věřící, kteří nevěří v „Dreieinigkeitsdoktrin“, alebrž podle Heine:

*Die sich mit der Regula-de-tri
von der Jugend auf befassen.*

Přiznávám se, že mně srdce rychleji tlouklo, když jsem do domu bursovního vcházel. Jakmile vkročíš z ulice na práh, jsi ve světě novém, oslnujícím orientální svou nádherností. Mramorové sloupy, mramorové schody, stropy vysoké, zlatem a stukaturou až přeplněné, mříže umělé, bronzované, — vše jako v národní nějaké pohádce. Celý sloh podobá se slohu skvostné předsíně vídeňského řeckého chrámu, v němž přepodivný pentametr zvěstuje, že

*„hat so reichlich Simon
Freiherr von Sina geschmückt“.*

Pohádka o kouzelném zámku stává se vždy pravdivější. Nahoru dolů kráčí po schodech lidí jak včeliček, ve tvářích ráz orientální, vše je ti cizé, nikdo si tě nevšímá, právě tak jako v pohádce. Vyjdeš po schodech nahoru, čtyry ruce se tě chopí a ukládají klobouk a hůl, deset hlav se kloní na pozdravení, šest noh tě doprovází k vysokým, dokořán otevřeným dveřům, — a již jsi v něm, v tom oulu obrovském, v tom šumotu a hluku ohlušujícím. Bojíš se vykročiti do sálu vlastního, vždyť již zde v předsínci mohutnými sloupy od něho odděleném nevíš ani, kde ti hlava stojí. Na první pohled mníš, že jsi v blázinci. Kolem tebe kráčejí lidé zasmušílí, němí, v obličeji přemýšlivost, jako by do své důstojnosti zadumáni byli. Levá ruka drží malou knížečku, pravá pozdvižená dvojstrou tužku, síncem se rozlehne náhle výkřik, vynikající i nad ten ohromný šum, pravice padne na knížku a tužka kreslí několik klikatých arabských cifer. Tobě je ale, jako bys ležel pod niagarským pádem

a výkřik ten jako by byl pocházel od nešťastníka, kterého vodní spoušť s sebou strhla.

Všichni ti lidé kolem mají knížečky a tužky v rukou, všichni mají něco ve své tváři, co je sobě podobnými činí, čemuž však hned tak neporozumíš. O pět kroků dále stojí silný houf těch lidí kolem vejčité podlouhlé prostory, ohražené železnou nízkou mříží. Přes prostorů křičí ti lidé jeden na druhého, šermují rukama proti sobě, jako by hádka byla dosáhla nejvyššího stupně a jižjiž ve strašnou rvačku přejíti měla. Vzpomněl jsem sobě na Komenského, jak líčí spisovatele, a měl jsem mříž za prostředek, aby se tak lehce na sebe nedostali. Nevěděl jsem, že je to dle jména ovšem vůbec známá „die Schranke“.

Ke mně přistoupí malý jeden pán s úsměvem na tváři. „Tichý blázen,“ pomyslím sobě.

„Jste zde nejspíš po prvé, pane.“

„Ano.“

„Je to na vás vidět. Dnes neseznáte mnoho zde. Bursa má pevné smýšlení a udržuje se v něm. Hlavní jednání jest ale teprve tam v sále, zde co vidíte, jest jenom tak zvaná kulisa. Právě se tu kupují uherské vyvazovací.“

„Dovolte mně, abych se podíval do vaší knížečky.“

„Prosím, jsou všechny stejny.“

„Co znamená ta pětka zpředu.“

„Pět tisíc zlatých, v menších částkách se i v kulise nekupe ani neprodává.“

„Tedy jsou zde sami zámožní?“

„Bůh zachraň. Mnohý má sotva tři stovky v kapse, nepotřebuje víc, platí jen difference.“

Vtom se vztýčí jeden z houfů, který byl nejvíce ze všech křičel, a vystrkuje prst do výše.

„Znamená to uzavřené koupě,“ poučuje přívětivý pán. Opět pronikavý výkřik, oznamující, po čem bylo uzavřeno o uherských vyvazovacích. Ruce s tužkami klesají a píšou.

„Mám akcie severní,“ volá jeden v pozadí.

Vedle mne vztyčuje se malý mužík, oči mu hrají. „Proč prodává? Má snad zprávy?“ ptá se mého přívětivce, ten

však praví zcela lhostejně ke mně: „Pojďte do sálu, tam je volněji.“

Sál je velký, prostranný, vysoký jako chrám. Vše je nad očekávání a potřebu skvostné. Obdivuji se krásně klenutému gotickému stropu a vyslovuji obdiv svůj. „Bank to tak vystavěl a zřídil, bursa mu platí ročně 30 000 zlatých nájmu,“ zní odpověď.

Ve velkém sále je více takých šranků, ohražených zábradlím, jenže je zde zábradlí pouze prkenné a svrchu měkkými polštáři opatřené. Kolem zábradlí a o ně opření stojí mužští v jediné řadě, knížečky a tužky taktéž v rukou. Zde se nemluví příliš hlasitě, ano v obličejích těch není ani stín ony náruživosti, jaká ovládá kulisu, i lehký úsměv rozhostí se někdy na tváři. Jsou to samí zástupcové velkokupeckých a bankéřských domů a musí za místo u zábradlí platit. Dovnitř ohrady vcházejí a vycházejí černě odění pánové s bílými vestami a kravatami, usmívají se na všechny a jsou ku všem úslužni. Jsou to ouřadníci bursovní; ostatní pomocníci, sensálové atd., sedí na dlouhých lavicích kolem zdi nebo chodí sem a tam, čekajíce věcí budoucích. V prvním skupení právě zapisují cifry, — „kurs na Londýn“.

Vtom pozdvihnou všichni hlav svých a dívají se tázavě na sebe, i vzadu v kulise utichne hluk.

„Co je to?“

„Přišel prý nějaký telegram z Turina na S.“

„A co obsahuje.“

„Toho sotva sdělí, nebude-li sdělení v jeho prospěch. Uvidíme, co jeho zástupcové učiní. Sečkejte,“ a přivětivec můj vmísil se v skupiny již sražené a s dřívějším hlukem rokující. Brzy se vrátil: „Kdo dnes koupil národní, prodělal. Sklesly náhle, praví se, že nastoupily nové elementy v sardinské ministerstvo, Rakousku ještě nepříznivější.“

Kurs na Londýn rychle vystupoval, hotové peníze nsnadno dostat, můj přivětivec přináší vždy divnější zprávy o klesání metalik a obligací národní půjčky. „Žádný nechce kupovat! Bursa je teď velmi bojácna!“ — Zmatek ten trvá asi hodinu, lhostejnost zmizela z tváří, z kulisy hučí bouř.

„Což se vůbec nic více nekupuje?“

„Žádný ani nenabízí, jen losy se kupují, ty se drží ještě pevně. Poslyšte, zde kupuje K. Eszterházy, vystoupily o půl. — Vidíte tam toho obstarožného pána, který právě vchází? Ten je od Rotschilda. Uvidíme! — Aj — aj, béře na Londýn o dvě celá níž, — tomu rozumíme, bursa se ale trochu zotaví! Počkejme, co dál.“

„Odpusťte, pane. Děkuju vám za vaši laskavou ochotu. Dvě hodiny jsem již zde, hlava mne bolí, a přece rozumím burse as tak mnoho jako dřív.“

„A také byste dřív neporozuměl, než až byste prohrál své jmění na ní. Já své prohrál na pařížské, a teď jí rozumím.“

Cestovní zápisky mrzutého

I

Jen tak kvůli začátku

△ [1868]

Cesta začíná vlastně teprv za Vídní. Neboť dřív se jede deset hodin zeměmi našimi, pak přijde píd' Velkoněmecka, do kterého nám nic není, a pak Vídeň, která se všelijak a vždy jinak a vždy prapodivně namáhá, aby nám něco do ní bylo.

Soudný čtenář ovšem řekne, že když se cestuje, nemusí se právě cestovat přes Vídeň. Ale soudný čtenář by se as sám poděkoval za cestu do vlašských Benátek přes dostavníkové Budějovice. Je to ovšem prý hanba, být tolik a tolikátým už cestovatelem do Benátek. Byl tam už každý krejčí, povídají. To ale svědčí jen o rozumu a o dobré chuti pánů krejčích a zvyšuje ještě úctu, kterou k těm pánům mám, vždy jsem měl a vždy podržeti doufám, což pouze od nich záviseti bude. „Z toho si pranic nedělám, že už mnoho lidí přede mnou milovalo,“ praví Klicpera. Dále ale povídají, že tisíckrát už co nejdůkladněji popisovanou cestu eventuálně a s protivnou důkladností znovu popisovat bylo by pravým mořením novinářského čtenářstva. „Mořit svého

blížího dělá člověku dobře," pravil Nero; neškodí ale, nepravil-li to. Buřičské čtenářstvo české zasluhuje už tak něco, eventuálně bych měl zásluhu.

Naše Bohemie sdělila jednou dobrému obecenstvu svému v „politické“ korespondenci, že Benátčané hned měsíc po tom, když se dostali od „nás“ pryč, trpce začali cítit své neštěstí, — jak nešťastní musí být už teď, za 24 měsíců! Dívám se nesmírně rád na nešťastný lid, takové pohledy jsou českému žaludku pravé škrubánky — kdo ví, jak si teď pochutnám, „nella città dolente!“

Konečně, kam také cestovat, když ne cestami vyšlapanými! Snad do Afriky? Mouřenína, a k tomu hned v rouchu vzdělanosti sklepnické, totiž ve fraku, vidíš v pražské kavárně U nádraží, nosorožce vidíš v Schönbrunnu, hrocha v pařížském Jardin des Plantes, slona a krokodýla v každém zvěřinci, a jiného tam nic nekvěte. Mimoto není tam ani plzeňské ani víno se sodou, jazyk tuze vysychá, jak vypravují du Chaillu, Baker a jiní, a člověk tam lehce zabloudí, jak učí Livingstone, a já bych pro živý svět nechtěl, aby pan Jakub Malý z lásky ke mně vybral se za mnou „na šukání“. S popisy je konec. Kdyby chtěl někdo cestovat pouze kvůli popisům, dost by sobě nalámal hlavy, aby našel něco ještě nepopsaného po Jules Vernovi. Ten popsal nejen pouť k severní točně a pouť v balónu přes celou Afriku, nýbrž i cestu do Měsíce a německého profesora Lindenbrocka cestu vykonanou k samému středu Země (jde se tam skrz vyhaslý třetí kráter islandského Sneffels Yokulu, a když přijdete dole k prvnímu rozcestí, musíte se dát vpravo). Kam teď!?

Šel bych ostatně do Afriky — ale právě to horko!

*Když krokodýl se v bahno vrývá,
když každý květ jen dýše jed,
když země strašným parnem puká
a z její divých rozsedlin
v oblacích škodný výpar vychází, —
tuť radost má pak občan hodný,
že nebydlí v té Africe...*

zpívá Martin Drucker, mladoněmec. Konečně má horka hodný občan už dost, když si zasedne v květnu do rakouského „pohodlného“ vagónu. Seděl jsem v něm na své nynější cestě z Prahy do Brandejsa, chci říct z Prahy do Vídně. Slunce se usmívalo, jak se říká, nemoh jsem mu ale při nejlepší vůli v tom pomáhat. Na každé pohnutí svalů následoval potok potu, nezbyvalo než klidně sedět a v oddanosti do vůle boží čekat, dostačí-li vlastní pot na uvaření hříšného těla. Nyní jsem teprv začal fyziologům věřit, že zmíněné tělo má osmdesát nebo kolik percent vody. Vlasy se slehly jako tráva po dešti, ve vousech se ztrácely celé řeky, každý pór vodomet, tělo samý potok a jezírko, hydrograf by byl měl radost — venku ale ta řepa v poli tak vyschlá a suchem zmořená! Jakž jsme my lidé i bez deště vodnatí!

To horko bylo přece něčím dobrým pro mne, totiž mou jedinou zábavou. Měl jsem radost, že spolucestující potili se rovnoprávně. Jejich zoufalé posušky, jejich nosy, přes něž to šlo jako přes jez, těšily mne upřímně. Mimo nevinou tu zábavu nepřispěli soudruhové ničím — jeliť jsme po druhé třídě. Říkají totiž, že druhá třída není nóbl, proto také jde vzdělanec právě do druhé třídy, aby se nezdálo, že *chce* být nóbl. Vzdělanec ale už ví všechno, sic by nebyl vzdělancem, a proto se nebaví. Vzdělanec je dle toho také nejraději sám, a je-li mezi lidmi, chová se, *jako* by byl sám, čemuž se říká někdy nenucenost a někdy fádnost. I byli jsme čtyři vzdělanci, kteří svou fádnost zcela nenuceně ukazovali. Předně kupec srbský, který měl vždy nesmírnou radost z toho, rozuměl-li na štaci něčemu českému. Zvláště se mu líbily prodavačské výkřiky „fryšvásr“ a „varmvířtl“. Item kupec Němec z Kolína nad Rýnem. Podotknul-li někdo něco, což se přece někdy stalo, řekl vždy „unwiderlegbar“ a nemusil mluvit dál. Item Němec, průmyslník z Paříže. Chlubil se, že tam žije už 35 let, a z Paříže přece nic nezná. Item já řídící se pravidlem „Jazyku svému buď tyranem, dobrodincem ale uchu svému“. Jenže při tyranstvu ostatních jsem ani nemohl prokazovat dobrodiní.

A mimo vagón rovněž nic. Krajina známá, štace právě tak daleko od sebe jako kdy dřív, telegrafních bidel právě tolik jako kdy dřív. I ten dělnický lid na německých štacích rakouských opět samý Slovan, mozolující se a hladový. Slyšel jsem, jak ouřadník jeden je peskoval, totiž v pravém smyslu toho slova; ale neviděl jsem, že by mu alespoň mrknutím oka nebo kyselým pohledem byl dal některý jednu za krk. Ten lid slovanský je velmi dobrý. A to je dobře.

II

„Něco o Vídni“

*Pečivo a etnografie, trikot a vládní starosti — Vzpomínka s výložkami —
Bude smutný „Heuriger“ — Jsme moderní — Některé drobnosti*

Nejvíc mne ve Vídni zajímaly rohlíčky a housky. Studoval jsem na nich úpadek francouzského národa. Známoť, že na pařížské, co do čísla poslední výstavě nelíbilo se z Vídne nic než rohlíčky a pivo. Poslednější pochopuju, Vídeňák má rád mnoho spiritusu v pivě a Pařížan ve všem, — ale ty rohlíky! Bílé jsou, to je pravda, a kdyby byla moravská pšeničná půda dostala medaili a moravské slunce pochvalný dekret, přál bych jim toho; ale medaili dostali umělci výtvarní, v jichž pracovním kostýmu může se leda na maškarní bál v některé plovárně, vídeňští pekaři, nepřátelé umění, — „dle jich skutků poznáte je“! Jsouť to skutky, nechť již rohlík nebo houska, křivé a neforemné, že až k smíchu. Myslím, že vídeňský pekař musí mít ruce a nohy jako středověká socha byzantinská, sic by nemohl nikdy tak aztekovitě tvořit. Jeho výtvořky jsou samí mrzáci, kteří by se měli dodávat jen do chorobinců, na příklad na pražský Karlov, aby chudáci mrzáci lidští „jedli radost“, že nejsou sami. Kdybych byl Francouz, vypověděl bych Rakušanům ve jménu slušné formy válku kvůli těm rohlíkům; oni ale naopak! Ten cézarismus je už zdrhnul!

Po houskách mne nejvíc zajímala slečna Geistingrova.

Studoval jsem na ní cislajtánské ministerstvo. Vlastně jeho presidenta, pana knížete Auersperga, jenž má tak stříbrné vlasy, že člověk nepochopí, proč pan Beust, „otec“ jeho, nemá už žluté. Mne by to co pana otce netěšilo, kdyby pan syn nevynechal ani jedno představení Krásné Heleny a kdyby celé divadlo na sekundu vědělo, kdy Jeho Excellence zdvihne lorňon. Pravda je ale, že Geistingrova umí se na jevišti rozkošně svlíkat, antické rozparky jejího šatu že vynikají srdečnou otevřeností a policejně přikázaný trikot že ani dost málo dojmu neruší. Na textu při Krásné Heleně nezáleží tolik jako na těch rozparcích, ale s velikým potěšením jsem přec zpozoroval, že uplynulo jen několik scén, než jsem jednotlivým slovům z té vídeňské němčiny rozuměti počal. V divadle na příklad ruském byl bych skoro také tak dlouho potřeboval, tak je nám ta němčina blízka!

A pak — pak mne ještě zajímali policajti. Jediný pohled na ně a mžikem máme celou tu krásnou dobu před rozradostněným zrakem, když ještě žili a trávili mezi námi. Žili a trávili do roku 1866, už netráví! Jako když zpěvné ptáče násilně vyplašeno odletí, aby více se nevrátilo, tak odešli, ba odletěli roku 1866 od nás, vyplašeni červenými pruskými husary, a nepřišli více. Usadili se na břehu slovanského Dunaje — ze Slovanstva nejdou — a chodí i působí zde, jako působili u nás. Jednotlivci se snad vystřídali, ale „druh“ je zachován. Totéž čáko, tatáž plátěná kytlice, tentýž český obličej a tytéž, pohodlně křížem založené ruce, které praví, že občan nemusí se prádla bát, jen když je hodný. A já byl tuze hodný, a kdykoli jsem spatřil některou tu historickou dvounohou upomínku na minulý čas, smekl jsem klobouk a řekl jsem: „Pochváleno budiž jméno Páně.“ Mám úctu před starými věcmi.

Ale Vídeň sama je teď už věc zcela nová, povídají Vídeňáci, počkáme si tedy s úctou k nové Vídni. Vídeň prý roste úžasně, povídají, je prý městem světovým, skoro tak už Paříží. Vídenské glacis je prý už tak jako pařížské bulváry. Co do šířky má ten pojem trochu pravdy do sebe, ale místo makadamu mají vídeňské bulváry primární, sekun-

dární a terciární bláto a místo kaváren mají butyky. Na pařížských bulvárech je plno lidí, a sice Pařížanů, a na vídeňských bulvárech, „tlačí-li“ se přec některý jednotlivec, je to Vídeňák. Vídeňák ale je dodělávající lev, trpící pešťskými úbytěmi, a bájka učí, že není volno v takové jeskyni:

*Již ubývalo jemnostpánu duchu,
v jeskyni bylo plno, plno puchu —*

a ve Vídni je ho také. Vyhejčkaný miláček dodělává svou světovou úlohu a přenechává ji už jiným, a cokoliv se mu ještě pěkného dělá na ulicích a budovách, je jen tak pro ulevení a vypadá jako kytká v ruce mrtvoly. Drage mu vystavěl pěkně malovaný činžovní dům, stát jesličkové skládací operní divadlo, obec glacis, — ale Dragův dům nemá nájemníků, glacis nemá lidu, a do operního divadla, to se ví už teď, nevejde se žádná dekorace, leda po kouscích a někudy okny. Snad ten vídeňský produkt strhnou a vystaví jiný — bylo by také s jinými zapotřebí.

Jen slavné úřady působí jako jindy.

*Die Staaten des Altertums hatten doch
gar wunderliche Gestaltungen:
keine Minister, kein Kabinett
und keine Hofbuchhaltungen —*

zpívá vídeňský poeta. My toho máme všeho dost, dost ministrů všeobecných a zvláštních, moudrých a jen tak rakouských, dost ouřadů státních, polostátních, zemských okresních, městských, nad- a pod-, my jsme moderní.

A co do života podrobnějšího nezměnilo se také skoro nic. Jen kytarédek, hetér a mesalínek je značně větší houf všude na ulicích, jsou také o něco ještě sprostší, než byly dřív, což ve Vídni neškodí, kráčejí ale toutéž cestou co dříve, totiž od Příkopů dolů k vodě, kolem paláce pana kardinála.

Ano, abych nezapomněl, svatoštěpánská věž je dosta-

vena. Je to stavba imposantní, krásná, velebný květ umění. Člověk se diví, že naše doba něco tak vznešeného, tak opravdově poetického dovedla. Svatoštěpánská věž je to jediné, co bych na nynější Vídni uznal jakožto Čech cizinec, — patřím ale k oposici.

III

Hodinku na návštěvě

„Prosím tě, jak se v tom strašném parnu nejlíp ochladím?“ ptám se přítele Vídeňáka. — „Ochladit? — Jdi do parlamentu,“ řekl přítel Vídeňák. Ve Vídni říkají totiž, víte, té sněmovně poslanců z té Cislajtánie „parlament“, poněvadž si tam hrajou à la pazienza na anglickou konstituci, což chutná jako „anglický“ beefsteak v Praze u Bachorů. Ale u Bachorů jsem už v létě také jednou byl, proč bych nešel do té boudy před Skotskou branou, jižto Friedrich Uhl nazval jednou, kvůli výstavnosti její, „železniční stací třetí třídy“. Jenže se obyčejně i stací třetí třídy někam dojede, to je to!

Ale chládek tam mají, to je pravda, skoro jako by tam seděla rakouská svoboda při chlebě a vodě. Opony jsou pečlivě zataženy, domem vane lehký průvan, to se to tu musí spát! Na galerii sedí řada „posluchačů“, hezky daleko od sebe, aby do sebe při klímání nevráželi, a užívají výhod „nové éry“. V zimě prý je součinnost obecenstva ale ještě mnohem větší a na sněmovní galerii vtlačí se tu skoro každý, koho policie už dříve „wegen Unterstandslosigkeit“ nesebrala. Někdy se stane, že chvílku i naslouchají tomu, co se tam dole děje, vlastně dle Rubeše „povídáčkuje“.

Když jsem vešel, povídáčkovalo se právě také něco. Někdo předsedal, koho jsem neznal, a někdo přednášel jakési petice, ostatní zdvihali ruce, někdy kvůli zívání a někdy také kvůli hlasování. Jen pan Koc von Dobrž, věčný zapisovatel, který jen jednou nebyl zapisovatelem

a už ho museli křísit, nezíval a nehlasoval, nýbrž bral arch po archu a slíznul svědomitě každou historickou kaňku, kterou udělal. Škoda, že ho ostatní nenásledují.

Ostatní sedí a někdy sebou zavrtí, někdy hodí rukou, někdy kývnou hlavou, když soused se jich na příklad ptá, půjdou-li také dnes obědvat, někdy vstanou a procházejí se širokým námořnickým krokem, pozor ale nedává žádný. Nač by taky! Přijde-li něco důležitého, ví se už napřed, kdo bude dělat tak, jako by dělal oposici, a kdo konečně udělá zprostředkující návrh, aby se celé děláni přenechalo ministerstvu, které má beztoho dost liberálnosti a ouřadníků také dost. Má-li Rus svou pravidelnou villegiaturu, Italián své „dolce far niente“ a Turek svůj „káf“, proč by neměl na příklad tamhle pan Doubek, majitel pražského Platejzu, několik měsíců do roka parlament? Takových Platejzů je tu asi sto, snad víc, snad míň, na to nepřijde; odpočinou si tu, a přece se zdá, jako by něco dělali. Člověk, když si zapálí cigáro, myslí také, že něco dělá, třeba že vládne.

Co as všechno vypravuje strahovský pan opat Zeidler, když se vždy zas domů vrátí. Snad myslí teď právě na domov a na přítele kuchaře; hlavu má skloněnou a oko hledí na smrkací šátek. Ještě ho vidím, když pan Beust po prvé přišel do českého sněmu. Usmíval se jako mišenské jablíčko a točil se přítulně jako vypraný pudlíček, jenže pan Beust nedíval se v tu pravou stranu, a když se konečně šťastně náhodou obrátil, neviděl panu opatovi zas ani v tvář, tak hluboko dole potřásala se ta bílá hlava. Tady se nemusí pan opat už tak usmívat a točit a v druhém zasedání českého sněmu půjde hlava už na nějaký coul od podlahy výš.

Tady vůbec není ministr ani žádná tak zvláštní osoba. Je jich tu dost a dost. Tamhle prohlíží pan ministr rakouských financí — myslím, že se právě teď jmenuje Berger — nějaké papíry; nejsou na nich kupony a on je odkládá mrzutě stranou. A tamhle je prý ministr pan hrabě Taaffe. Mám malér, musím být vždy teprv zvláště upozorněn, že je pan hrabě Taaffe ministrem. Mluví se Schindlerem, jenž je tu, jak ho před sebou vidím, velmi dobře dle Figara trefen, co

do tváře, co do posice i co do levé ruky, zvedající šos od fraku velebně do výše. A pak je jich tu ještě asi sto, ale samí Platejzové, jak povídám. Jen tomu se divím, že jsou tu také Poláci a Slovenci; doma mají tolik práce a oni tu —

Vlastně sto jich není, ani ne osmdesát. Předseda už hezky dlouho sebou nepokojně vrtí, dívá se vpravo vlevo, a orientálně sonorní hlas v naší žurnalistické lóži praví: „Pětkrát už rozhodli, ač nejsou v náležitém počtu, — konstatujme to!“ Jako by něco na tom záleželo, rozhoduje-li se *v nepřítomnosti* jiných! Ostatní „žurnalisté“ byli také rozumnější a okřikli mluvku. Ale pan president není přec ještě nebo už zcela vídeňským žurnalistou, je tak trochu kvůli „parlamentární“ slušnosti pedant, a když se má stát po šesté, co se už pětkrát stalo, kloní se k nějakému lidskému uchu a špetá něco. Zašpetal, a po nějaké čtvrtodince už se to hrnulo všemi otvory jako v Schillerově ruka-
vičkářské baladě. Byli patrně mrzuti, že musí do arény: jeden nechal polovic dobrého havana venku na koridoru a nos jeho se chvěje, jako by posud sál modrý kouř; druhý sotva že měl času, aby v bufetu dojedl skopový kotlet, a párá si své „druhé“ zoubky; třetí nechává půl hlavy ještě za dveřmi, aby si doposlech anekdotu.

Však už jsou tu a už to jde dál, abych začal větu alespoň devíti jednoslabičnými slovy: Jedná se o nějakou petici stran pošty tachovské nebo které a pan Rechbauer má slovo a drží je pevně za pačesy. Mezi jiným sdělil také, že se stává, že někdy i pytel bramborů veze se po poště, což se mně zdálo být jedinou věcnatou poznámkou, a zaznamenal jsem si ji. Ale jakmile začal pan Rechbauer, schoulil se vedle něho soused pan Hanisch, zase se narovnal, roztáhl ústa, zacenil se na žurnalistickou lóži a dělal vedle řečníka to, co nazýváme „děláním žida“. Což se v lóži židům, jichž je tu daleká většina, vyslaná vesměs ze zbytečné, totiž páté čtvrti pražské, velmi líbilo.

„Udělejme demonstraci proti Rechbauerovi a vyjděm všichni najednou z lóže ven,“ vybízí jeden.

„Toto, já se bavím,“ míní jiný a dělá na Hanische po-

suněk, tak seshora pěstí dolů, jako by chtěl říci, aby ho srazil.

Hanisch vidí uznání a namáhá se ještě víc. Povídám to jen proto, kdyby nějakou řeč Hanischovu chválili, abyste věděli zač.

Ale já šel už; bylo mně dobře a pranic horko.

IV

Pensianopolis

Francouzský kalambur nazývá Štýrský Hradec „les graces sur l'amour“ (Graz sur la Mur), což může cestovatele důkladně postrašit. Bohudíky je Hradec horší než pověst jeho. Něco je pravda, totiž že má Hradec rozkošné vřkolí. Hora tu nad horou, jedna lesnatější, zvláštější a malebnější než druhá, od Semmeringu až sem a také ještě velký lokomotivní krok dál nevyjdeš z romantických dojmů, avšak —

*ta romantika byla vždy,
již za nejstarších časů —*

a ze svého přidali stavitelé Hradce pramálo.

Hradec leží v rozkošném údolí na Muře, přes niž jde o jeden most víc než přes Vltavu v Praze; její bystrý, šumný proud činil by přívoz velmi obtížný. Výstavnost je velmi chuda, vlastně neskonale střízliva. Zato je dláždění velmi pikantní. Mají vřkol skály, že by mohli hradecké ulice stotisíckrát nejpěknějšími tabulemi pokrýt, ale to by je muselo teprv napadnout; prozatím měli jen nápad na kamínky jako pěst velké a ty zasadili tak, že nejostřejší hrot trčí velmi šikovně vždy ze země. Není-li v tom duchaplné nápodobení štyrských Alp, tedy je to tyranství, páchané na jiném produktu zemském, totiž na celo-, polo-, a čtvrtblbcích čili „trotlech“, jichž se zde co metařů užívá. Dláždění se tak brzy neopotřebuje — každý se mu beztoho

vyhne —, ale opotřebuje se trotlovský metař. Jenže jich mají dost.

Jako každý pravý jódlový Štyrák, má také Hradec na krku vole. Říkají mu Schloßberg a je z něho rozkošná výhlídka na město, na skvostně široké glacis mezi městem a záměstím, na pěkná údolí, na Alpy — jenže žádný pohled celistvý. Vystupuje se naň průchodem domu číslo 79, což uvádím proto, aby tam nikdo nelez, je zpropadená cesta nahoru! Dal ji i sady nahoře upravit generál Welden, začez mu tam postavili pomník, který stojí as právě tolik jako ty sady; z vojska nemá civil nikdy výdělek. Ale nejpěknější přitom je název, jež dal von Welden sadům těm, nazval je totiž „Luginslande“ — „Guckaufberge“ by bylo líp a znělo by stejně jednoduše.

Mezi Schloßbergem a Hilmerteichem, kde je mnoho ryb, ještě víc komárů a dosti dobrá restaurace, žije samý lid spokojený, jemuž dal pánbůh pense, nadace a pověstně laciné živobytí hradecké. Podivný lid! „Kdo je ta slečna?“ — „Chudá barónka.“ — „Kdo je ten pán?“ — „Plukovník v pensi.“ Celý Hradec cucá na vídeňském pensijním fondu, sem jdou pense nejsilnější trubící, a kdyby náhle vyschla, dá si Hradec prst do huby a umře. Zato není městského lidu ve světě, který by jedl chléb svůj s větším klidem než tito, a mají-li máslo na chléb, není s nimi pro samý klid lze už ani vydržet. Jsem přesvědčen, že kdyby císař pán prohlásil dnes Rakousko za červenou republiku, budou tlačit do sebe vzduch tak upřímně, až skutečně zčervenají. Ale takové namáhání nesmí se ani od tak dobrého lidu žádat! 70 000 obyvatelů a ani jediný policajt! Totiž ani jediný uniformovaný, ale to je jedno, kam by přišlo sebemenší české městečko bez svého uniformovaného. Tajných — nu ano tajných je prý také tady dost, ale chovají prý se slušně. Snad jsou zde také jejich rakouské reminiscence na pensi.

Kolportují srdečně ošklivý výrok jak známo srdečně ošklivého Saphira, vtipkálka. Ten prý řekl, že Hradec je zahrada, „aber ein Tiergarten“. Ale přiznal prý, že jsou tu velmi krásná děvčata, třeba ne právě duchaplná. Jako by se

krásnému děvčeti neodpouštělo něco víc než nějaká univerzita nebo několik kop přirozeného vtipu, jako by někdo byl navykl u vzorně krásného děvčete hledat duchaplnost! To se ví, že krása obyčejně ví, že je krásou, že je něčím zvláštním a skvostným, že jí především záleží na zachování samy sebe, že tedy hledí jen na sebe a zahledí se jen do sebe, a člověk že jen tenkrát rozkvete na duševní něco, když kouká také kolem sebe. A měly by toho v Hradci dost a dost, do čeho by se mohly zadívat, sílu studujících slovan-ských, italských, německých, kteříž nevypadají, jako by měli strach dámský. Hlavně Italové namáhají se, aby upoutali pozornost na sebe, a v snaze té namáhají se někdy i ještě v pozdní noci pracným vylamováním plotů a rozbíjením oken. Hradecká žurnalistika jich neuznává a říká, že takové pracování od kusu není hezké, třeba by italská krev a štyrský Schilcher nebo Luttenberger byly stejně ohnivou omluvou; možno ale, že dámám se ta serenáda na plot a žaluzii líbí.

Hradecké slabé pohlaví a hradecká žurnalistika jsou dvě zcela rozdílné věci. Prvnější „vystupuje“ všudy co nej-určitěji. Zde totiž již úplně nadvládá horský obyčej, že mimo panenský svůj věnec nosí panny na hlavě také na způsob věnce svinutého „honzíka“ a pomocí jeho mimo šátek a klobouk také košíky s nákladem, škopky s vodou a jiné u nás posud netoaletní věci. Pod tou tíží dostávají nápadně pevný, mužný krok, který je arci víc pro krasocit Bedřichových granátníků vypočten než pro nás povahy klidnější. Ale zato má hradecká žurnalistika krůček dětinský a nepevný, jako by se byla ze škopíčku vídeňských ševců veřejnosti napila, a neškodilo by jí, kdyby mohla nad rame-nama nosit něco závažnějšího, než nosí na příklad pan V. A. Svoboda, redaktor hradeckého Tagespostu, bývalý redaktor pražského Ranního listu, Čech a velmi obratně zatajený vlastenec.

Kterýžto pan Svoboda by mne ale zase a znovu přivedl na kapitolu o studentech, a sice o těch slovanských. Přitom bych musil vyslovit upřímné politování, že slovanští naši

studující, mezi nimiž je dosti mladíků velmi inteligentních, jsou tu jen málo svorní a součinní. Slovanská beseda hradecká, spolek to starající se o svazek srdečný, nezmůže všeho sama. Kdyby studující slovanští srazili se v bratrský šik, měl by Hradec jiný ráz a alespoň něco by bylo v Hradci, co by nežilo v pensí. Tak ale, nechť německý či slovanský, je Hradec pořád jen Pensianopolis. Vyslovím velkou větu: sluší mu to, není to ale pěkné!

Stávka drožkářů

△ *Ve Vídni 29. dubna [1873]*

My Vídeňáci máme hec, a už druhý den! Naši fiakři a drožkáři strikují, naše pýcha, miláčkové naši! A to už něco znamená, když strikuje fiakr vídeňský, zvláště když strikuje teď, kdy ve „světovém“ městě a vůči „světové“ výstavě byl fiakrem „světovým“! Celý svět o něm nyní mluví, všechny naše velké listy píší úvodní články a uvádějí v nich slavná jména fiakristská, poetického Maurer-Michla, Sagfeilera, Schwemma-Schaula a Zuspeishansiho, a my Vídeňáci — ačkoli mluvíme takto pořád — máme následkem toho teď extra co mluvit, a to je už největší hec!

Po Vídni je ticho, tišej než v Praze. Jedenáct set fiakrů, třináct set drožkářů nejezdí a nerachotí — a na nebi cvrlikají vlaštovky a vrabci jako jindy, ale na zemi nezvučí žádné, žádné „Fahr ma“ více! Klidně a bez ohlížení se kráčíme prostředkem ulice, bez obavy jdeme kolem rohů, neboť teď se nestane žádné to geniální, obnárožní šmejknutí fiakristského vozu, tak náhlé a silné, že hozená kola div že se nerozbijí o protější chodník. Na fiakristických stanovištích místo koňů stojíme a řehtáme se my lidé — je to hec!

Jdem na Příkopy. Stojí tu výpomocné omnibusy, bůhví odkud sebrané. Lidé se shrnuli kolem nich, jak by jaktěživ nebyli viděli žádného omnibusu. Lezou na střechu, slezou zas dolů, ale žádný nevsedne — hec!

Najednou roznese se zpráva, že na „Vysokém trhu“ (jak

by si to Češi asi přeložili) byl chycen jeden „numerovaný“, který přece chtěl vydělávat. Běžíme tam, jako by nám hlavu zapálil, — vskutku! Už mu vytočili kola, přeřízli postraňky, policajt kleje a aretuje, numerovaný bečí — hec!

Jdem na Ringstraße. Valí se tu jeden z těch „výpomocných“ omnibusů, chudák starý se rozbil a rozsypal, sta kluků skáče a řve kolem — bože, je to hec!

Jdem na nádraží. Právě přijel vlak. Omnibusy jsou mžikem obsazeny, cizinci tlačí se kolem oficiálních, zcela nově teď teprv dle berlínského vzoru zřízených budek, v nichž se „vydávají“ pojišťující marky na „drožky a na fiakry pro dvě a čtyry osoby“, — budky jsou zavřeny, křik je všeobecný, policejní strážník neví, kde mu hlava stojí, — hec! Elegantní pán nakládá zavazadla na trakař, hec! Generál odpíná si šavli, aby směl nést si vlastní svůj vak, hec! Choť těžce nemocné paní naříká; nemocná usedla na studené kamenné schody — odnikud pomoc — hec! Slečinka s několika obrovskými vaky, která musí být za půl hodiny přes celé město nutně na nádraží jiném, a zůstane-li v městě, nebude mít, kam by hlavu položila, běduje a pláče — hec! My se teď bavíme, no!

Vejdem do kavárny. Také zde se nemluví o ničem jiném. Jedni povídají, že prý je vskutku taxa na vídeňské potřeby příliš skrovna, *zlatka za hodinu!* Druzí dodávají, že se mohlo striku zcela dobře předejít, kdyby v Rakousku všechno tento. Copak je ale do všech takových řečí! Konečně je arci pravda, že věc se věděla napřed, a mohla tedy spravit napřed.

Naposled jsem jel s fiakrem předevčírem večer. Když jsme mu udali jízdu, na jeho taxu trochu dlouhou, usmál se, pokrčil rameny a v jeho očích stálo čitelným švabachem: „Nu — vždyť to máte dnes naposled!“ Krásný to byl chlapík, starý, nadmíru trudovitý a na kozlíku seděl jako sud. Kdybych věděl, co pije, našel bych si ho dnes a pobavil se s ním. Snad pije pivo a šel do Hüttelsdorfu, snad víno a odebral se do Klášterce nebo do Neudörflu, možno ale také, že miluje kořalku a romantiku a šel s ostatními dvěma sty,

kteří si najali celou parní loď a zajeli si po velebném Dunaji do Břetislavi. Bavit se za prázdné chvíle umějí, to je pravda! Asi sto učinilo si společnou „Praterfahrt“ a zavezli do Prátru ženy a děti — sedm kusů na jednom voze. Jiní vyjeli si po jízdecku — bílé spodky, černé fraky, lesklé cylindry, jak by je olízal! Jeden si vyzdobil kytkami koně jako o neděli na Hané a měl také na klobouku plno kytek. Jenže místo pěkného kulatého klobúčku hanáckého měl kvůli své šišaté hlavě cylindr. Každý Němec je šišatý, jen si ho všimněte!

Ti, kdož jsou obecenstvem, pomáhají si všelijak. I černě potažených vozů pohřebního spolku používají. Teď také z Vöslavy a odjinud magistrát přivolává fiakry, ale — nebude pomoci. Světová výstava už začne se strikem, nejinak! Světová výstava! Nic nebude, pranic, prvního máje totiž! Z chaosu, to je pravda, stvořil pánbůh celý svět, ale Světovou výstavu, ne, té by z tohodle chaosu vzdor své všemohoucnosti nedoved! Budova ovšem stojí, ale ten vnitřek — „podařilo se nad očekávání“! Pod obrovskou rotundou není posud *pranic*. V oddělení „Amerika“ *pranic*. Jinde zboží v bednách nakupeno do nebe, ale v bednách posud *vesměs zavřených*. Prvního máje *příštího* roku by to mohlo být, ale letos — letos bude slavnostní zavření a faktické odevření v jeden den. Pan baron Schwarz-Schönborn bude v den odevření moct odvírat bedny — *ani stý díl není do dneška uvnitř hotov!* Zkrátka, co je posud hotovo, nestojí za kopnutí očima.

Při zahájení Světové výstavy

△ *Ve Vídni 2. května [1873]*

První květen je pro Vídeňáka víc než pro kohokoli jiného. Letošní první květen měl být kvůli výstavě něčím teprve obzvláštním, ale minul a nezůstavil pražádných „obzvláštních“ dojmů. Byl to smutný den! Kolem výstavní budovy hvízdal vítr, déšť mrskal do lidí, stromy praskaly v bouři. Lidé se třepetali zimou, lesk a jas generálských a dvorských uniforem nezahřál je, nadšení je neuneslo. Ba ani nebylo

takového lesku, jaký se očekával! Zlé, zimavé to počasí zmařilo všechny etiketní předpisy o „fracích a bílých kravatách“, mužští byli obaleni plédy a zimníky, a mnohé dámy přišly oblečeny co nejjednodušeji a rozuměly předepsané „ranní toaletě“ v ten smysl, že mají přijít oblečeny tak, jak na příklad ráno chodí do trhu. Také jsou dnešní listy plny dešťového lamenta. A mají pravdu. Od čehopak má poctivý fejetonista být propánaboha ještě živ, když už ani v den zahájení Světové výstavy nemůže napsat ducha- plné své „Nebe samo se radovalo atd.“!

Ještě měli Vídeňáci štěstí, že fiakři a drožkáři ukončili svůj strike. Učinili tak v naději na mimořádný řádný výdělek, ale také jim sklaplo, vzdor časové nepohodě. K jízdě musil se ovšem odhodlat každý, ale těch, kteří *dojeli*, byla sotva polovice. Uhozením jedenácté hodiny byl přístup do výstavních místností zakončen a nepřetržitá, nezlomná řada vozů stála v tutéž dobu od Prátru pořád ještě až na Štěpánské náměstí! Lidé vylezli, zaplatili zlatku náhrady a fiakr měl půl dne zkaženo.

Zdá se již vůbec všem, že se skoro ve všem přepočítli. Hostinští zdražili veškerá jídla. Prostý „vídenský řízek“ 90 kr., telecí pečeně 1 zl. 50 kr., hlávkový salát s dvěma vejci 60 kr., dva koláčky (u pražského cukráře po 5 kr.) 60 kr., žejdlíková sklenice piva 30 kr., pětka je bez najedění se pryč a lidé zámožní i elegantní vyhledávají hostince pokoutnější. Časopisy smluvily mezi sebou křížácké tažení proti té hospodské drahotě — ne kvůli cizím hostům, kvůli sobě, vídenský žurnalista také si navykl jíst.

O drahotě bytů vypravují se věci ještě úžasnější. Malý pokojík v čtvrtém patře — 200 zl. na měsíc. Kdo platil dosud denně zlatku, našel před „posledním“ náhle ceduli na svých dveřích, že od „prvního“ zaplatí pětku, chce-li. Ovšem, *musí* chtít. Přece se ale většina spekulujících přepočítla. Hostince jsou ovšem nabity, ale stačí zrovna tak. Cizinců je arci víc než jindy, nikoli však tolik, mnoho-li se očekávalo, vzdor těm berlínským zábavním vlakům, jichž denně přijíždí jeden. Některé rodiny uskrovňují se jediným

pokojíkem a ostatek upravily pro cizince. Chodí teď na Příkopy, aby ty cizince alespoň viděli.

Zrovna tak zbytečna byla opatření učiněná stran vozů tramvaje, omnibusů atd. Vypočteno, že nyní veškeré veřejné povozy mohou 440 000 lidí dopravovat denně, ale dopravují skoro zas jen tolik jako dřív.

Ba i řiditelé divadel se přepočítali. „Do divadel přec cizinci půjdou,“ myslilo se, ale ani Římský karneval v divadle Na Vídeňce, ani nově ohřátá Trebizondská v divadle Karlově, ba ani Javotte s krásnou Finaly v titulní úloze nenaplňují zející lóže. Javotte připravuje se, pokud vím, již také pro naši arénu pražskou, myslím, že s titulem Popelka! Text je sice chudičký a český upravovatel bude mít široké působíště pro vtip a nápad vlastní, ale hudba (od Jonasa) je rozkošna, úlohy skoro vesměs vděčny; na všechn způsob bude Javotte lepším doplňkem letního našeho repertoáru než tucet Sněhuláků. Od téhož skladatele a také zas v divadle obratného řiditele Strampfera připravuje se zbrusu nová, ani v Paříži ještě nedávaná opereta Zlatý šiňon, opět s Finaly. Brzy by byla opereta ta stala se nemožnou — pro Finalčiny vlasy. Mít pověstně krásné vlasy havraní a musit je pokrýt světlým šiňonem — ne, ti moderní libretisté pší přec jen všichni hloupě!

Suma sumárum — posud všeobecná nespokojenost co do finančního výsledku z výstavy. Ale každý těší se, že to ještě přijde. Jen časopisy jubilují, že už je zahájeno to „dílo míru“, a skoro jednohlasně tvrdí, že Světová výstava ta není vlastně pro nic jiného na světě než pro — větší oslavu rakouské ústavy. Zvlášť je těší, že má výstava vídeňská jednu vlastnost nepopíratelnou před výstavami jinými, podobně universelními, že totiž budova její byla v určitý den hotova. Je pravda, vykonána tu během jediného roku obrovská práce! Ale měli sami strachu dost. O padesát tisíc sázeli se sami Vídeňáci, že budova dohotovena nebude, pak jen o stovku, před čtrnácti dny již jen o hlavu nebo podobné maličkosti.

Ale ten vnitřek! — Do měsíce není ani pomyslení na

řádné odevření *celé* výstavy. A vedlejší budovy a budovky jsou skoro vesměs nehotové, ba pro některé začíná se teprve se zarážením pilot! Předevčírem přiveženo z petrohradských carských dílen obrovské ocelové dělo. Obrovská taková děla vystavují jen — Rusko a Prusko. „V jednom vzhledě překonává Světová vídeňská výstava všechny své starší sestry: tím, že *politické nebe je všude beze mráčku*,“ — napsala berlínská Spener'sche Zeitung.

Pohroma na burse — výstavní paběrky

△ *Ve Vídni 9. května [1873]*

Konečně je nebe dost laskavo, že vypadá zcela tak, jak vypadat má! Šedivé jako bída, zasmušilé jako bursovní žid, plačtivé jako okradený zákulisní ubožák. Bože, my hyne-me!

Kolera se zcela jistě po Vídni rozšíří! Puchu je všude plno a plno — také je to ale myšlénka, založit hřbitov — chci říct bursu uprostřed města! Vy byste ani neuvěřili, jak smutno je citelnému člověku, když jde teď přes Schottenring! Celé houfy židů a jiných, kteří by alespoň zasloužili jimi být, stojí tu jako pitomí skopci. Ujíždějící fiakr nadarmo křičí, žádný se mu nevyhne, žádný ho neslyší, jako by všem bylo zvoněním umíráčku v uších zalehlo. Hlavy jsou svěšeny, oko se upírá v mazavé bláto, a povznese-li se mžikem, nezahledí se do neuprositelného nebe, povznese se jen k nejbližší plynové lucerně, nepověsil-li se na ni již některý kamarád. On se ale ten kamarád neoběsí, kamarád je také žid a na všechny strany obřezaná duše jeho si myslí: „Brynda — nepovedlo se — hezky mnoho jsem jich strh s sebou, těch křesťanů, chudých, neobratných, — musím ale zůstat živ, abych je po druhé svlík jinak, tak aby mně přec něco z toho zůstalo!“ Nahlas však pronese se málokteré slovo, a pronese-li, hned přilítne odněkud pohlavek, tak hlasný, že to až nejbližším policajtem trhne a on se ohlíží, koho by sebral.

Znáte přec slavný Müllerův obraz v Luxemburgu, onen obraz, na kterém vyvolává republikánský komisař do vězení jména těch, kteří mají vyjít na čekající katovu káru? Úchvatný obraz, eminentně historický, čistě tragický. Ale to vězení není ničím, praničím naproti Schottenringu — sem pospěšte, malíři, máte-li sílu! Každý okamžik přiběhne některý černě kadeřavý posluha — u bursy jsou také veřejní posluhové židé — se zprávou, že „padl“ ten či onen bankéř, a zástupem to zachvěje, jako když anděl se dotknul němých vod Bethsedy, a jedna — dvě — deset mrtvol zmizí v některé vedlejší uličce — ten bankéř při svém pádu rozmáčk taky je — a ostatní umírající čekají dále v němotě zoufalé.

Devadesát čtyři padli včera, dnes jich padlo sto osmnáct — strašná epidemie! Komisař přečetl jich jména, pak oznámil, že bursu mocí svého úřadu zavírá. Beztoho už pranikoho nenapadlo, aby něco koupil! Také — zač? *Pět set milionů* počítají zaslouženou ztrátu! Bůh ví, koho všeho se to dotkne. Několik set baletnic již ochuravělo — pochybuje se, zdali bude se moci dnes v dvorské opeře dávat Taglioniho *Fantasia*. Některé přední herečky a zpěvačky jsou zcela na mizině, totiž — jak tomu rozumíme. Ale také celá řada předních herců a zpěváků jmenuje se, kteří hráli a prohráli. Jeden z nich padesát, druhý osmdesát tisíc, a to platí jen difference — hráli o miliony! Vůbec hrál každý, kdo jen grošem disponoval. „Každý náš továrník, každý obchodník hrál, byl by se styděl, kdyby se bylo řeklo, že nehraje na burse,“ pravil mně kdosi. Očekávají krizi obchodní vůbec — a to teď, kdy „Světová výstava světu dokáže, jakým bohatstvím a jakou silou vládne Rakousko“!

Hynem! Cizinců po kapkách přibývá přec a — Mannsfeldova se zbláznila! Kde se teď má cizinec po vídeňsku pobavit, když ona více není? Je tu sice Schmerova a Ulkova a padesát ještě jiných, ale ona schází, Antonie, „die Königin der Zote“! Při neštěstí Mannsfeldovy ukázala se zas jednou vídeňská nesrdečnost v plné záři. Časopisy se rozepsaly o ní s pravou gurmandisou, nadávek lítalo, co se do té tak často již poplvané nádoby jen vešlo. Přitom — přinášejí časopisy

podobiznu její v čele listu! A Gallmayerova — „věčně stejná ve své kráse“ — v týž den, kdy otištěny jsou o šílenosti Mannsfeldovy první články, persiflovala ji na jevišti, věrně a perně až do nejmenšího posuňku.

Hynem! Výstava v Prátru ovšem znenáhla již rozkvétá, denně přibývá alespoň nějaký drobeček, o němž se pak časopisy, které stran výstavy přirozené vesměs živí se posud jen samými drobty, rozepisují co nejšíř, a také návštěva již vzrostla, ne cizinci, spíš domácími, jichž zvědavost nedala se více překonat, ale — najednou se nebe potáhlo mračny, déšť se sype, a bude-li nepohoda jen několikadenní, vyjde Vídeňákům zase výstava z módy. Mnoho z ní vůbec nebudou mít pro duševní svůj pokrok. Vídeňák odhodlá se sice přec k tomu, aby výstavu navštívil — „musím se na ten jux přece podívat!“ —, ale než dojde vrat, je již rozmrzen. Jeho pýcha, veselý jeho vurstlprátr, vypadá chudák teď tak fádňě, tak nalinovaně, jako důkladně podškubaná husa! Pak vejde občan do výstavy samé — tak na půlhodinku. Vstrčí hlavu do několika prázdných galerií, opakuje si v anglickém oddělení dvacetkrát zbožně, že má tu pan Hancocks, zlatník z Londýna, zboží za dva miliony, řekne si u ruských kožichů „To by bylo něco!“, pak se poptá, kde jsou „ti vycpaní honvédi“ a „wo san denn die Japaneseln“, — a už je venku. Neboť do šesté večerní hodiny, kdy se výstava zavírá, zbývá mu již jen šest hodin a on musí toho tolik ještě zde poznat: plzeňské měšťanské a plzeňské akciové, pivo v pivnici „korutánské“, víno a dvacet alpsky tučných sklepnic ve vinárně štýrské, kořalku v indiánském wigmanu, kávu ve švýcarské konditorii — ona je taková Světová výstava přec jen nesmírně poučná! Je to ale kříž a mizerná správa a strašná nedbalost, že „šíry“ (jury) posud se sama nepronesla, kdeže se popijí nejlíp!

Hospody jsou hotovy vesměs. Takto mimo velkou budovu jsou v parku jen dvě výstavky hotovy, kolektivní ze statků knížete Adolfa Švarcenberka a jiná malá jistého bernského obchodníka s „hracími pikslami“. Uvnitř není v oddílech Brazílie, států jihoamerických, států severoamerických,

Španělska, Dánska, Švédsko, Norvéžsko posud *pranic*, Japonsko, Siam, Egypt, velká část Turecka jsou naprosto nepřístupny, pod rotundou je posud pravý jarmark, v rakouském oddělení „učebním“ není rovněž ještě *pranic*, ve Francii, Anglii a čtvrtina — Švýcarsko, Tunis, Portugal jsou jedině úplny!

Figurky z bursy

△ *Ve Vídni 16. května [1873]*

Schottenring připomíná některé z nejpyšnějších ulic mnichovských. Síla zbrusu nových, pětipatrových, rozlehlých domů s nejrozmanitějšími profily, lámanými střechami, sgrafity, freskami na zlaté půdě, vysokými okny, obrovitým, bohatým schodovím a mezi těmi paláci ulice — pouhé venkovské silnice bez dláždění ještě, s blátem a škarpami! Z bláta vyrostly domy ty pyšné, v nichž se usadily samé banky nejdivnějších, nejnemožnějších jmen — Kapitalistenvereinsbank, Börsen- und Kreditbank, Effektenbank, Commissionsbank, Verkehrsbank, Maklerbank, Börsen- und Arbitragemaklerbank atd. atd. — hezky blízko matičky bursy, nejnižší to, nejnepatrnější z nich, bujně vyrostlí kapouni kolem stlačené kvočny. Jak je ta kvočna teď zmoklá, jak jsou ti kapouni teď tipcovití! A jako by bursa stávala se denně ještě menší a nižší a klesala zpět v to bláto, z něhož pošla!

Plno je pořád lidí kolem bursy. Zvědavců jen, ne obchodníků. Sedí po hrubě otesaných zábradlích, loupají pomeranče, louskají lískové ořechy a smějí se pitomě se potácejícím židům — „Spottvogelperspektive“ se tomu tady říká. Jsou to ale jen židé nejchudší, kteří ještě přicházejí. Jen někdy vyvrávorá z bursy některý mladík elegantnější a sotvy že se dovleče do své drožky, do dneska ještě nenumerované, bledý jak stěna, — zítra snad bude již lokálka, že se zastřelil, utopil nebo co podobného. Takto zívají a zevlují zde povozy zcela zbůhdarma. „Ty, poslouchej, Francl,“ volá fiakr na fiakra, „vezmi dnes mého žida s sebou k obědu, já už mám

dva!“ — A policejní strážník, se založenýma rukama, praví nahlas k strážníku nejbližšímu: „Načpak je ještě střežíme, když už žádný nic nemá!“ — Dřív byli žebráci jen kolem kostelů, teď jsou také kolem oltářů svatého mamonu. Sta milionářů ožebračilo miliony lidí, teď jsou ti milionáři také žebráky.

Ne všichni, ovšem. Ale ti šťastnější, ti baróni (mají „své šlechtictví zanešené v hlavní knize“ a nemusí být pyšni *pouze* na předky své, na *zvířecí* původ svůj), ti a takoví baróni nepřicházejí. Cítí, že „už nejsou váženi“, ale ty moje nebe, kam to povede, když lidé už ani před nepoctivostí nesmekají! Bursovní barón ovšem té vážnosti mnoho nedbá.

Mehr weise fragt nicht, ob man ihn auch ehrt,

— — — — —
*ganz unbesorgt um Ruhm und Schmach
geht er dem eignen Lichte nach —*

jak praví Seume, — ale když oni ti bursovníci nebaróni taky hned bijou! Nemají pravdu ti bijící, nemají! Ukažte mně někoho, který *pouhou* poctivostí někam to ve světě přived! Ale člověk je sláb, člověk by přec jen chtěl sám být bursovníkem v takovém okamžiku, když se bije!

Přiznám se k nesmírné své hanbě, že užívám denně alespoň hodinku té spottvogelperspektivy. Nahoře, kolem střechy bursy, je síla překrásně neomalovaných soch, vesměs alegorických. Některé jsou nahé, některé v lehkém rouchu — ale kupodivu: ty figury, které mají na sobě alespoň ještě košili, stojí tu starostlivě mrzutě, které však už nemají praničeho, jsou feš, náramně feš, zrovna do kankánu! A dole mezi lidmi zrovna tak. Nejveseleji, zrovna rozpustile tváří se ti, kteří jsou až do naha svlečení, — zrovna jako mlynářský osel, když byl své pytle složil. Tamhle poskakuje, směje se a tančí také nějaký človíček. Bursovní agent, je v „huronském tanci“, křepčí na hrobech. „Aha, už jde bursovní komisař,“ zvolal náhle a již vešel za komisařem do bursy a do hlavního sálu. Komisař přijal od něho seznam „dnešních

bankrotářů“, zvonek umíráček zazněl, je ticho, jména se čtou — dočtou — a teď zvolá agent hlasem co nejveselejším: „Tak, pane komisaři, a teď jmenujte laskavě také mne!“

Vejdeme do kavárny U nové bursy. Jsme unaveni a zasednem si k vedlejšímu stolku, kde sedí starý shrbený žid. Čte román a chvilkami popíjí černé kávy, aby romantické dojmy strávil. Vtom přistoupí a přisedne žid jiný, o něco mladší. Podává staršímu jako soustrastně ruku. Tomuto se ale ruka zimničně chvěje, oko se zdvihá mdle, nevyspale — patrně také utrpěl bursovní kalamitou, nespal snad celou minulou noc, a když přeletmo zadřimnul, zdálo se mu sice také o Jakubově žebříku, jenže po tom žebříku lezlo vše *dolů*. „Ano,“ vzdychnul teď, „byla ve Vídni kolera a měl jsem koleru a uzdravil jsem se. A byly už úpadky velké, roku 1845 a 1848, a roku 1845 — es war am Versöhnungstag — jsem byl na mizině jako dnes a zas mně pánbůh pomohl. Také mně teď zas pomůže. Nemám dnes nic, vyplatil jsem všechno, jsem muž poctivý.“ — A druhý, mladší, hledí naň upřeně. Věří? — Nevěří? Čert ví, co je v takovém židovském oku! Hloubka ne, ale celý labyrint!

Jeden druhému nevěří, druh druhu nelituje — ostatní svět je teprv necitelný.

Vypravuje se, že zas se již dva utopili. „Proto tak Dunaj vzrůstá,“ švihne úšklebek.

Že bankéř utekl a zůstavil deset dětí v nouzi — pokrčí se rameny.

Že stařec se zbláznil — vyhrne se ret.

Kdyby uměl ten „ostatní svět“ hrát na lýru, ověncil by se a zpíval by jak Nero.

Portrét Vídeňáka

△ V Praze 2. srpna [1873]

Proplavil jsem se zas jednou vídeňským životem. Vstupuju zas na břeh český a vy tu stojíte, patu opřenu o tu věrnou českou zem, a křížkujete se pořád ještě s Prager Abend-

blattem! Mluvíte o spravedlnosti, o zákonu, o poctivém rozvoji — mnu si oči, napínám sluch, bůh ví, já vám nerozumím — byl jsem jen tři neděle zas ve Vídni, ale — —! Mluvme přec o něčem, čemu lze porozumět snadněji!

Na příklad o Vídeňácích.

Již není Vídeňák tím, čím byl. Ty doby, kdy smažené kuře, máz „vom höchsten Heurigen“ a nějaká veselá „vierzeilige“ ozářila mu celý týden, již minuly. Tenkrát měl radost a pýchu z historického sídla svého, tenkrát těšilo ho i umění, on byl žárliv na slávu dvorského svého divadla, byl potěšen, když mu někdo pochválil krásu modrého Dunaje a když vyslovil, že v okolí Vídne rovná se krásám kraje florentinského. „Es gibt nur a Kaiserstadt, es gibt nur a Wien.“

Tenkrát ovšem byl také venku v Německu duch zcela jiný než nyní; tenkrát tam jeden Germán na oslavu vlasti vzdělával klidně vědu a druhý rovněž klidně kapustu, a když chtěli charakterisovat sama sebe, řekli si, že jsou národem „samých Hamletů“. Nyní prý jsou výhradně „národem činu“, a také do Vídeňáka to odtamtud vjelo. On není Vídeňákem víc, ani Rakušanem — teď zní citovaná Vierzeilige: „Es gibt nur a Kaiserstadt, das ist jetzt Berlin“ (Das freie Blatt dne 4. června).

Vídeňák je teď především „Němcem“. Na všechn způsob je výsledky poslední francouzské války zpilejší než sám Prušák. Prušákovi olizuje boty a Prušák to milostivě dovoluje. „Spießbürgrem“ už Vídeňák není, také ale ne „staatsbürgrem“, ledaže považuje Rakousko zas za část německé říše jako do roku 1866. Je dle našich pojmů, kteří přejem přirozenému konsolidování se Rakouska, hotovým zemězrádcem a bylo by ještě dobře, kdyby se mohlo říci, že „o tom neví“. I ten, který se tam domnívá, že je bůhví ještě jakým rakouským vlastencem, řekne: „Jsem sice dobrým Rakušanem, ale kdyby to muselo být“ — a teď řekne něco, což po něm doslovně v Praze říct bych se věru neodvážil! On ale to řekne veřejně, v hospodě, v kavárně, hezky hlasitě od plic, že se české oko mimovolně ohlíží, nejsou-li rozvěšeny plakáty „Dnes se nezavírá“.

Berlín je Vídeňákovi svatou Mekkou. Vídeň tak něco jako Izmír nebo Alexandrie. Na celé Světové výstavě netěší ho nic tak jako „selský dvůr“ z nově dobytého Elzasu a německá trikolora, ba celá výstava těší ho jen proto, že ji navštívil také korunní pruský princ. Perskému šahovi nadává již kvůli tomu, že šah nedošel také v Berlíně obliby. O modrých kazajkách pruských mluví s nadšením a jistým pošilháváním do budoucnosti. „Bismarck“ — „Bismarck“ zní to na všech stranách, „Bismarck už něco učiní“ — „Králové Hradec byl jen druhý šachovní tah Bismarckův, Sedan jen třetí, on svou partii ještě dohraje!“ O rakouské a uherské státníky stará se jen tak dalece, myslí-li, že mu pomáhají na úplném poněmčení Cislajtánie.

Prušák do Vídně přibylý pravidlem porozumívá situaci velmi rychle a chová se dle toho. Drze, to se rozumí. Nejednou byl jsem v hostincích přítomen scénám co nejprotivnějším. Často se stane, že Prušák, držgrešle par excellence, dostane se se sklepníkem při placení do hádky. „Jakživo se mně takové sprostáctví nestalo“ — „tak sprostých lidí, jako jsou Vídeňáci, jakživ jsem neviděl“ rozzuří se pak. A místo aby ho vyhodili, slušně, jak se patří, shlukne se ihned houf těch „sprostých lidí“ kolem něho, chlácholí ho a ubezpečují, „oni že ne“, oni „že Prušáka tuze, tuze milují“. A Prušák jim pak milostivě připouští, že „vlastně proti nim ničeho nemá“, že „vlastně jsou také Němci“ a že z nich také „něco může být, jen až — —“ Pak si ho vezmou mezi sebe, nalívají mu, vyptávají se, cože se stane přec napřesrok s Rakouskem, co s Cislajtánií, co s Čechy, a dobrý Prušák to ihned a platně rozhodne, to se rozumí.

Ano, co s Čechy. To už vlastně Vídeňák odbyl. „Přec budou raděj poněmčení než pomadaření!“ řekne s hlubokým přesvědčením. A „po“ Češích je už na všečen způsob. Ani nestojí ta věc vlastně víc za řeč. „To je zvláštní náhoda, že právě letos nám sem na výstavu poslali Uhři Thanův obraz, jak sobě Němec a Uher podávají nad mrtvolou Čecha Přemysla Otakara ruku, — dobrá náhoda!“ —

Byl to starý Grillparzer, který zalichotil Vídeňákům, že

jsou „novověkými Římany“. Ano, oni jako tito podřizují morálku politice! Jenže starý Řím z dřevěného stal se kamenným a z kamenné Vídně rádi by udělali dřevěnou, aby ji mohli zapálit, kdyby neměla sloužit výhradně na oslavu Velkého Německa.

Vídeňákům nezáleží víc na Vídni a nezáleží víc na Rakousku. Jak daleko jsme od nich a jich stoupenců my, kterým záleží na Rakousku, volném a stejně spravedlivém k národům všem!

My ještě se hádáme s Prager Abendblattem o spravedlnosti, o zákonu, o poctivém rozvoji. *Kdepak* as ty otázky rozluštíme? — V sídle Vídeňáků *teď* jistě ne!

Japanská čajovna

△ [1873]

Kráčíme odlehlou částí velké práterské restaurace Vauxhallu. Pod nohama nám praská písek, nad námi klenou se větve vysokých stromů, po stranách tlačí se křoví v cestu. Jen zdaleka, z Vurstlprátru, zaléhá sem směsice vířivých hudebních kapel. Vauxhallská restaurace sama je tichá, nejspíš že tam právě některý komik přednáší posměšnou píseň na Čechy — pak teprv zahlučí veselý potlesk a rozraduje se nějaká kadrila.

Nač taková odlehlost „čajovny“? Mimovolně nám napadají všechny ty povídky o čajovnách japonských a že jsme nesčíslněkrátě četli, jakže taková „ča-ja“ není nic jiného než taková ta mnohá místnost naše, kde jsou mladá, veselá a přívětivá děvčátka, a že takovéto domy jsou v Japanu u velké vážnosti, kam rodiče dávají i dcerky své na vychování, odkud si ženichové vybírají své nevěsty atd. Ono ale prý to všechno není pravda, co jsme posud četli, ona prý je „ča-ja“ něco zcela jiného než „joroja“, tato prý je ovšem leckde skryta, kdežto čaja bývá právě postavena na místa s nejpěknější výhlídkou, — nač tedy zde ta odlehlost, skrytost?

Však již jsme došli. Ještě jedno vstupné — již druhé od

hlavních vrat a pokaždé několikašestákové — a smíme bambusovou branou vejít. Před námi stojí v stínu věkovitých stromů budova, mdle osvětlená, jen jakoby odrazem světelným oblitá. Nad vřkolní zemí je tak na stopu vyvýšena a je opět jenom přízemní. Střecha vybíhá ostře, dole běží kolem dokola arkáda se dřevěným sloupovím, klády a lišny z vonného, červenavého dřeva zapadají všude bez hřebíků a jsou hladky jako ze soustruhu, papírové kvadrátky pokrývají, skoro vlastně tvoří zeď, místo oken a dveří je zastrčen „kus zdi do zdi“ — vše tak, jak jsme již poznali na japonské osadě uvnitř Světové výstavy.

A již jsme také vešli. U vchodu nám nějaký na tříštku vyschlý muž — Genkiči prý se jmenoval ten pán — odebral s patrným namáháním naše poukázky na vstup, koflík čaje a dýmku japonského tabáku.

Je podivné ticho a podivné šero kolem. Několik málo osob kmitá se tím šerem, jsou šedivy, zdá se nám, že jsou oblečeny v rubáše. Jenom šeptají, jako bychom byli v špitálním oddílu pro prsní nemoce. Světlo je jako u nemocných přidušené, vychází jen z temnobarvých papírových lampiónů visících nad vchodem. Také vlastního kroku neslyšíme, jako by bylo pod námi ustláno; jeť na podlaze pod kobercem ještě měkká rohožka rozestřena.

Drkli jsme do několika stolů, „pro pohodlí Evropanů“ zde postavených, převrhli několik židlic a zachytli se šťastně za jednu tu strašidelnou postavu. Strašidlo nezmizelo, neklesá, rozesmálo se přes dvě oktávy nahoru a dolů — držíme nějakou mladou, kulatou, prostředně velkou dívku za rameno.

„Tsune-San,“ vykládá nějaký přemovaný evropský člověk a ukazuje na ochrannou naši dívku, „Tsune-San se jmenuje a říká se jí také japonská Venuše. Dvacet let stará. Umí zpívat a také hrát na loutnu. Když doma hrává, obnaží kvůli většímu pohodlí pravé rameno a prs, zde to nesmí dělat.“

„Proč?“

„Ito Cunenobu zapověděl.“

Pěkné, zdravé děvče, ta Venuše! Zrak již šeru navykl a vidíme kulatou, veselou tvář, trochu rozplásklou, ale příjemnou, nesmírně jemné, růžově prokvětlé pleti. Kolem postavy její splývá těsně přiléhající, šedivý župan. Chcem Venuši pohladit po tváři, ale Venuše se smíchem odskočila.

„Ito Cunenobu zapověděl,“ opakuje zas přemovaný.
„Šima, osmnáct let,“ pokračuje pak a ukazuje na dívku druhou, již méně hezkou. „A Roku, sedmnáct let.“ Ještě míň hezká.

„A kdo je tahle?“

„To je naše kuchařka, Moravanka.“

Děvče jako květ, deset japonských Venuší by z ní udělal!

„A co je ten Ito Cunenobu?“

„Náš ředitel, japonský hrabě.“ —

„Kde je?“

„Tamhle stojí ve dveřích do třetí jizby.“

A stojí tam, pan hrabě. Velmi příjemný pán! Tělo teprv hotová tříšťka; kolem těla chvějící se rubáš. Tvář špinavý starý pergamen, oko šedivé, prázdné, na nose cvikr. Německý profesor nebo smutný špitálník nebo z některého mostu odběhlý utrápený svatý. Dívá se na nás chladně.

Pan hrabě Ito Cunenobu je prý velmi zajímavý pán, povídají. Přišel za poslední revoluce — byl pro tajkuna a proti mikádovi — o své šlechtictví, ale byl amnestován a smí již zase nosit dva meče nad sebou. Je to zajisté velmi hezké od něho, že nám zde co ředitel čajovny slouží. Vůbec se šlechta zde nesmírně namohla. Baron Stillfried čajovnu založil, hrabě Ito Cunenobu ji řídí, a kdo ví, není-li pan Genkiči, který vstupenky odebírá, „také něco“.

„Ta značná kultura, které Japanci dosáhli, jejich pak pokroky za nejnovější doby nebyly by ani vysvětlitelné, kdyby se nevědělo, že v jich žilách proudí germánská krev,“ četl jsem dne 21. července ve vídeňském Vorstadtzeitungu. Ano, nesmějte se, „Koreojapanci“ jsou Němci! Nejnověji to teprv nalezeno, že když Němci, a sice kmen švábský, vybrali se z Indie na cestu k Bodamskému jezeru, jedna část se odloupla a místo na západ dala se na východ, kdež založila

Turkům velice nepříjemnou říši mandžurskou a proslula co národ Sianpů (Švábů, Sjevů). Švábové na Bodamském jezeře jmenují se dnes *Jani* a Sianpům říkalo se *Juan—Juan* — nu tedy! Sianpi smísili se s Mongoly a byla doba čínského císařství, již dlužno nazvat švábsko-čínskou, a dali říši té dynastii švábsko-čínskou. Vedle toho zkolonisovali Japan, jací už jednou jsou.

„Není libo prohlédnout si veškeré místnosti,“ začal zas premovaný.

Co v nich uvidíme? V první jizbě zajímají jen kamínka na vaření čaje — celá z tvrdého dřeva. V druhé leda stěny z čalounů zlatohnědých. V třetí sedí hrabě Ito Cunenobu a prodává tabák, japonské zbraně, mísky, vázy, porculánové lucerny, dvanáctistrunné, jak prostá, neohoblovaná kláda vypadající harfy atd. Ve čtvrté je jen obyčejné japonské nářadí, totiž *pranic*. Bývají ovšem doby, kdy se skříně v stěnách zapuštěné odevrou a světlice japonských domů se poněkud naplní, v jídelně nizounkými stolky, v toaletní jizbě polštáři, krabicemi na zubní černidlo a kovovými zrcadly, v společné jizbě šachovými hrami a hrabicemi atd.

Mezitím ale uvařili již čaj pro nás a zasednem k evropskému stolku. Kolem ticho, fadesa nekonečná. Dýmčička „Venuší“ zapálená a po slušném utření nám podaná po třetím bafnutí vyhasla. Pan hrabě vida, že nekupujem, si nás ani nevšímá. Děvčata nesmějí ani zadovádet — „Ito Cunenobu zapověděl“. Zbývá jen máchat se bílým dřívkem místo lžičky v čaji a popíjet. — Ale! — Já aspoň byl bych s to jako Uhland napsat na čaj nadšenou báseň a v posledním verši jako on se přiznat, že mně čaj vlastně jaktěživ nechutnal.

Krásy Vídně

△ *Ve Vídni 23. března [1877]*

Myslím, že jsem konečně přišel na něco, s čímž se v nynějších zkrachovaných časech může udělat přec ještě dobrý obchod. A sice: dodávat do Vídně utrejch. Já alespoň, když

se dívám na tu vláčně měkkou pleť a na ty mastně lesklé oči zdejších dám, jsem pevně přesvědčen, že si dopřávají denně několik zrníček chutného utrejchu. Právě tak, jako se ho dává klisnám a štýrským sedlákům kvůli lepšímu vypadání. Kdopak jim to může mít za zlé —

*Ihr trefft ja keinen Menschen an,
der ohne Gift mehr leben kann!*

A když z toho vzejde krása?

Ale krásny jsou ty vídeňské dámy, tuze krásny! Každý uznává krásu jejich, třeba by se mínění pak v jistém směru tříštilo. Já na příklad tvrdím, že máme v Praze ženské krásy zrovna tolik, ba víc, že ale, když přijdem do Vídně a potkáme ty po asfaltovém dláždění šourající se holčičky, působí na nás *novost* tváří. Paní Malá však — a ta je, co se týče krásy, přec autoritou — praví: „Umějí se šatit.“ Pravda, že umějí. Šaty přilehají, jako by ulil. Má-li dáma jediný pěkně kulatý kloub na svém těle, kloub ten vynikne najisto, a člověk vidí skrz šat celé směle se modelující tělo. Oblé boky, plná ňadra, dokonalý vzrůst, člověk trne. Stál jsem pln obdivu celou půlhodinu před krámem, v němž se prodávají ty šněrovačky a boky, a četl jsem na přišpendlených cedulkách, co stojí. Pravý bagatel! Celý pěkný vzrůst za 40 zl., nejpěknější za 70.

Utrejch v oku, korset na těle, pejska na hedvábné šňůře. Zcela malinkého pejska, obyčejně ratlíka. Slouží k tomu, aby budil myšlenky. Když jsem vyšel z nové bursy, šly tu dvě krásné slečinky a jedna vedla ratlíka. Pejsek chytil kus na cestě ležícího dřeva do tlamy a nesl ho — radost u jeho paní direktorky: „Koukni se, on nese dřevo.“ Šel jsem za slečinkami až k Leopoldovu, nemluvily nic, pranic, snad jim scházely myšlenky. Jen tak vždy po dvaceti minutách káplo: „Koukni se, on pořád ještě nese dřevo!“ — Ale na to jsem nepřišel, k čemu mají vídeňští mužští ty své ukrutné, velikánské novofundlandské psy. Kam se podíváš, valí se takové tlusté zvíře, za některým pánem valí se hned dvě

nebo tři. Je jich tolik, že se může říci, každý třetí člověk že je tu novofundlandský pes.

Ano, ta nová bursa! Obrovský palác, hlavní fasáda sice do přeplněnosti lámaná, zato boky v jednodušší, pěkné míře. Musil stát nesmírné peníze! Mám bursy rád, jako se rád dívám na handlujícího žida, člověk má své libůstky. A proto jsem vešel také zas do nové té bursy, nahoru na galerii, to se rozumí, dolů nejsem hoden. Ale smutek obestřel zde měkkou duši mou, smutek palčivý. Kde jste, vy krásné doby, které jste byly před 9. květnem 1873! „Šraňk“ obsazený z polovice; notiční kniha, „vážící milion“, na zahálce a odevřena jen proto, aby se neřeklo; „kulisa“ — ach ta kulisa! Dříve bitevní bouř, rámus, jak když se Jeruzalém řítí, hukot vše ohlušující jako — nu jako u vodopádu Niagary, abych dlouho obrazu nehledal. Dnes — pouhý bzukot medáka. Řvou sice, řvou, a házejí také rukama, ale je vidět, že se to děje jen „perspektivně“, jen kvůli mně na galerii. Byl jsem pohnut tou ukrutnou bídou, vyndal jsem portmoné a chtěl hodit všechny své drobné dolů mezi ně. Ale viděl jsem, že jich tam mám více než za zlatku — oni by zpejchli —, nechal jsem tedy jen retúrku z Karlova divadla sklouznout dolů. Ať si pochutnají! Už jsem ani nepohlíd, jaký radostný ruch můj dar způsobí, a šel jsem; když člověk prokáže dobrodiní, má vždy hned odejít.

Však oni se vídenští židé zase vzmohou! Oni zvítězí konečně všude, kde je jen „coul německé půdy“. U Němců jsou židé už v čele skoro všeho života. Obchod je v rukou jejich. V žurnalistice, v pikantní a kritické literatuře německé udávají základní tón, na jevišti německém opanoval jejich způsob mluvy. Pro poctivé české srdce — poctivé to české srdce může být také trochu zlomyslné — je to pravá pochoutka, zajít si takhle do Laubova Stadttheatru a poslechnout si v nějaké truchlohře deklamaci patetickou. Z třetiny berlínčina, která zní příjemně, jako když prázdný trakař jede po špatném dláždění, a z dvou třetin nejčistší židovina, která zní, jako když zaražená rýma násilně se dere velkým nosem, — tuze krásné! A židé opanují mezi Němci

zakrátko obory už všechny. Vsázím se o pětku, že již v nejbližší prusko-aťušjakékoli válce vrchní vojevůdce místo Moltke bude se jmenovat Pereles nebo Eckstein.

Nová velká bursa, nové soukromé budovy — bronzové až nad vysoký mezanin a mramorové až pod střechu — vyrůstají vzdor krachu. Ale obchod vázne. V krámech, jindy novinkami oplývajících, nikde nic nového. Ledaže bys bral za novinku některé maličkosti časové, na příklad v dobré pětině všech krámů usmívající se teď vajíčka velikonoční. Jsou nejrůznější velikosti, některá, že by stačila na vylíhnutí formanského koně, jiná drobounká jako hrášek. Jsou vesměs velmi ozdobná, z hedvábu, slámy, dragantu, skla, papíru, kůže, železa, ze všeho. Musím o tom přemýšlet, cože musí slepice žrát, aby nesla na příklad vejce hedvábná. Ale jeden druh budí přemýšlení až bláznivé. Skořápka je cukrová a v dutině uvnitř se vidí malé krajinky a v těch krajinkách malincí lidé — patrně to embrya budoucích lidských světů! Nynější sultán přec tedy není hloupý, když na skořápky slepičích vajec kreslí lidské figurky a žádá, aby mu z nich kvočna vyseděla lidi.

Ani polosvět vídeňský není už tím polosvěttem bujným, jakým byl. Když vejdeš do Café National nebo do Alhambry, kde je půlnoční bursa lehkého zboží, slyšíš leda šepot. Padesát žalostně bídných tváří obrací se ke dveřím a v každém oku úpí prosba: „Kousek chleba — ale bez kopnutí!“

Časová studie o Vídni

△ *Ve Vídni 20. září [1878]*

Privstal jsem si na Vídeň, jsem chytrý. Dole na „pneumatických hodinách“ — mimo jméno není na nich pranic řeckého — ukazují ručičky teprv čtvrt na jedenáct (dopoledne) a já už stojím mezi vraty, navlíkám šedivé stávkové rukavičky a hned nato vrhám se do proudu. Vzdor zmíněné ranní hodině jsou ulice už plny lidí — kdypak ti lidé asi vstávají, snad vůbec nechodí ani spát!

Vídeň je pořád velmi velké město. A má pořád velmi mnoho lidí, nejvíc ženských. Odpusťte samolibosti, ale nemohu si pomoci — člověk musí být přece jen po čertech hezký člověk, že se zde tolik ženských na něho usmívá! Některé z těch usmívajících se jsou jak náležitě hezké. A některé jsou jak náležitě ošklivé. Mají pěkné šatičky, leckde na nich vytržený faltýček, který se zapomněl zašít, na krejzlíčku leckde žlutou skvrnu, která se zapomněla vyprat, na rukávech kupky prachu a za ňadry vlevo rozvitou kytičku. Kdo by se opovážil kytičku tu utrhnout, platí něco málo trestu. Kasírka atd.

Vtipnější a s proudy velkých měst známější čtenář již asi uhodnul, že jako všude také zde roztrídí se ženský svět na nesolidní a solidní — kladu negativní druh napřed, protože také on sám jeví zcela zvláštní talent postavit se všude a všude hezky do popředí. Takto se ty dva druhy rozeznávají zde ještě tím, že teď oba nosí se zálibou černé šaty — nápodobení pařížské módy. Vídeň nápodobuje vůbec ráda Paříž, hledí se šatit dle ní, žít dle ní, stavět dle ní, a také se jí imitace ta výtečně daří: na Ringstraße, vídeňském bulváru, je někdy skoro tak živo jako na kterémkoli opuštěnějším bulváru pařížském. A když dámy mají svou módu, mají svoji módu také služky. Trochu italskou, a jen na hlavě. Nenosí malé bílé čepečky jako služky pařížské nebo krajkové kohoutí hřebínky bílé jako služky hamburské, nýbrž háčkované šátečky, jichž cípek se koketně přehodí trochu do čela — druh šlojířku italského.

Ve Vídni se žije dosti pohodlně, když zde člověk nemá pranic co dělat (prosím, to není žádný špatný vtip, nýbrž osobní pravda). I veřejní posluhové mají na stanicích svých pohodlné dřevěné stoličky a lavičky, aby je nožičky neobolely. Mohlo by se velmi dobře i u nás v Praze zavést, neboť naši pražští posluhové mají obyčejně velmi mnoho nic co dělat. Snad ty stoličky posluhů vídeňských vyrostly po památném dni 9. května 1873. A udržely se podnes, jako se podnes udržel „krach“ sám. Oblíbený nápis „Saure Milch“, na oknech zdejších kaváren, mohl by být i na všech ostat-

ních obchodech. Je posud stálá nouze o práci, Judenplatz, kde se nalezá sklepnický herberk, je dvakráte v témdni „vacírujícími“ sklepníky naplněn, že by jablko nepropadlo, a metaři vídenští jsou mužové tak statní a mladí, že by každý náš pražský metař mohl být dobře jich pradědečkem. Trochu se krach ovšem bohudík už zase vyrovnává, takže je v divadlech bohužel už zase židů jak by nasil. A někdy se potká i jednospřežná soukromá ekypáž, z jejíhož okna vyčuhuje zcela pěkně oblý nos. Ostatně — kdo ví, proč vlastně jezdí ve *svém* voze! Klame to, klame jako oblázky na břehu mořském: lesknou se, třpytí, člověk si jich nabere radostně plné kapsy, a když dojde s nimi domů, vyhodí je oknem vděčně zase ven. — Nákladné stavby, které zde dříve jako houby ze země rostly, rostou teď napořád pomalu, velmi pomalu. I ty velké budovy, které prý budou „chloubou říše“, ty parlamenty, dvorská divadla, university atd. zarazily se náhle v nejbujnějším svém rozběhu; snad čekají, až jim náš pán z Daňků pošle nějaký příspěveček.

Ostatně, soudě dle toho, čeho potřebují k zábavě, ani nemusí být Vídeňáci zvláště bohatí. Prostý žert, starý vtíp, a oni se už baví královsky. „Labyrintem“ jich rozprav dovede je sledovat každé dítě. O nás Čechy starají se as tolik, mnoho-li my o Vídeň. Ba myslím, že nemají ani patřičného talentu, aby nám porozuměli. „No, kdypak už bude vaše Národní divadlo dostaveno?“ ptal se mne Vídeňák včera u Kühfußa. — „Letos už ne,“ povídám, „ale napřesrok v zimě už tam budem najisto hrát,“ a honem jsem se kouk ke stropu, neletí-li už hrom, aby ztrestal tak nevídanou, neslýchanou, přímo hanebnou lež. Hrom ani muk — oddychl jsem si. — „Vaše šlechta by se mohla stydět,“ pokračoval Vídeňák, „tak bohatá šlechta, divadlo mohlo už dávno stát — fuj!“ Obrátil jsem se k němu zády. Tahat se s člověkem, který dnes ještě myslí, že je na světě také nějaká „česká šlechta“! A poučovat ho? Vídeňák se ani nedá poučit! Byl jsem toho před půlhodinou svědkem. Je tu také obchod s „uměleckým“ dřívím — umějí dřevo upravit, že vypadá jako mramor, jako kůže atd. Majitel závodu potřeboval

novou firmu, objednal ji u lakýrníka a lakýrník svěřil práci obratnému dělníkovi, rodilému odněkud z Horvatska. Bodrý Horvát vykonal svůj úkol co nejsprávněji a odvedl firmu; a když už firma stála na dlažbě a měla se zavěsit do výše, ukázalo se žasnoucímu zraku, že se na ní skví nápis „Leberholz“. — „Lederholz!“ řval majitel závodu. „Lederholz!“ řval lakýrník pán. „Da, da, gospodine, Leberholz,“ kýval tovaryš Horvat ochotně hlavou. Ale nepřesvědčil jich, ještě mu nadávali!

Jakže se jeví zde ve veřejnosti vliv naší „okupace“ Bosny? Po krámích se čtou nápisy „Infanterieoffiziersrevolver“, „Feldrequisiten“, „Feldtaschen“, „Armeefernrohre“ ap. — Po ulicích chodí síla mladých důstojníků štábních v zcela nových uniformách — uniformy mají ještě onen ostrý šev v týlu, který je neomylným důkazem, že kabát včera teprv vyšel z krámu. — U každého kněhkupectví visí venku mapa bojiště, fángličky na ní označují postup vojska a lidu kolem je celý houf. — Kdo náhodou nemá nos, nesmí ani na ulici; lidé zůstávají stát, ukazují prstem — „Wird Steuereinnehmer in Bosnien gewesen sein!“ Největší tíseň panuje ale u fotografů, kde prodávají podobiznu Hadži Loji — „der Hatschete Loja,“ říká Vídeňák. Znáte přece staré Pfennigmagaziny, ty, které vycházely do roku 1848? A pamatujete se přec v nich na tu figuru, pod kterou byl nápis „Wasserträger in Kairo“. Děsně otrhaný chlap, s dlouhou holí v ruce, s kozím měchem na vodu přes sebe, s malou plstěnou čepičkou na hlavě, s hubou hezky otevřenou, — vyvolává svou vodu. Nu, toho chlapa zcela přísně a beze vší změny ofotografovali, napsali pod to „Hadži Loja“ a prodávají ho po kouscích — jeden kousek za 30 kr. Vídeňákům ten kozí měch nevadí ani dost málo. Hm, — kozu! — celého bulíka by jim mohl pověsit!

O budoucnosti Bosny mají Vídeňáci své poněkud sice nejasné, ale takto zajímavé náhledy. „Bosna by nám byla jen tenkrát něco platna, kdybychom tam mohli takhle všechny Čechy zavést, — abychom měli v Čechách s nimi pokoj,“ míní s pohnutlivou upřímností.

Vídeňák je člověk upřímný. Příjemný. Moudrý. Spravedlivý. Rozvážný. Milování hodný. Čím víc Vídeňáka pozoruješ, tím pevnější se stává tvoje víra, že pánbůh člověka skutečně stvořil z hlíny. A pak že si umyl ruce.

„Prag—Wien“

△ *Ve Vídni 6. října [1879]*

Ó Muso cestopisná, jížto každý, kdož cestuje z Prahy třeba jen do Podbaby, vylije nějakou oběť ochotnou, přijmi i tento výlev „Prag—Wien“, nevím už ani kolikátý! —

Čtrnáctihodinná cesta osobním vlakem státní dráhy z Prahy do Vídně je fádni, ukrutná, děsná — totiž pro obyčejného člověka, ne pro mne. Já se dám na dráhu prostě jako nějaký kufr, a pak — co je mně do mne!

Ani se třeba nepodívám oknem, když vlak zastaví. Co bych také viděl! Na známých nádražích všechno známé, tak známé už od nějakých třiceti let, ledaže to trochu zestárlo. Jen ty nádražní trafikantky nezestárly — ty jsou pořád stary. A když přece vykouknu, učiním to na straně, kudy se nevylézá. Na druhé straně běhání a šukání, vystupování, vlézání a pískání, a zde na té pustopusto, klidno, nemá příroda, ani človíčka. Kdybych byl poetou, řekl bych, že je to „poetické“, jsem ale jen Pražan a říkám, že je to „malostranské“.

Člověk se dívá tou druhou stranou ven, čte nápisy na zde stojících záložních a podřímlych vagónech a velebí boha, že nápis „40 Mann militär oder 6 Pferde“ je německý, poněvadž by tomu takový dřevěný vagón sice nerozuměl. Člověk se dívá dále po různě natřených vagónech vlastního vlaku a přemítá o třídách lidské společnosti, neboť lidská společnost je na železnicích číslována, zrovna tak jako na krámech mouka. Po „první“ třídě jede sice málo lidí, jedou ale přece někteří, protože není žádná třída „nula“, kam by vlastně patřili. Po „druhé“ třídě jede květ lidské společnosti, na příklad já. Po „třetí“ třídě jedou ti šťastní, kteří

smějí za nás myslit a pracovat. A pak přijde ještě třída čtvrtá, v níž stojí lidé vedle sebe jako pytle mouky „č. 4“, z kteréž pro nás ostatní se dělají škrubánky.

Z Prahy do Třebové je několik fláků země tak fádnicích, že člověk může jízdou raděj spát, a několik zas tak pěkných, že třeba se pilně rozhlídat. Já jsem si to zařídil šťastně tak, že jsem vždycky usnul, když mělo přijít to pěkné. A když jsem se probudil, naslouchal jsem hovoru spolucestujících. Výborně se správy našich dráh postaraly o zábavu cestujících! A sice vytištěným a do vagónů nalepeným úkazem, že „přeje-li si toho třeba jen jediný cestující, musí se okna na té straně, odkud vítr jde, zavřít“. Za čtvrt hodiny už je krutá hádka, „odkud jde vítr“. Škoda, že nedají do každého kupé také nějakého meteorologa co přísežného znalce! Jak už ti naši „přísežní znalci“ jsou, bylo by pak po celém vlaku v každém kupé okno otevřeno na zcela jinou stranu.

Odolá-li člověk svůdným slovům konduktorovým, jenž pořád a pořád nabízí nějaké „telegraficky objednané“ obědy, večeře, studené koroptve atp., dostane se přece dál, pomalu sice, avšak aspoň bez pohromy. A náhle mu zvěstuje volání „fryšvásr“, že se nalezá už na družné Moravě.

Pěkná země! Hory, lesy, vody, všechno v pořádku. Na štavnatých lukách, poněvadž byla neděle, pásli se koníčkové. Někde běžel po stráni ustrašený zajíc. Takový zajíc, běžící pěknou moravskou krajinou, je vskutku malebné jídlo.

Kupodivu! Na Moravě mají všichni lidé „Ausgang“, jako pražské děvečky. „Východ“, pokud jsem alespoň na nádražích nápisy četl, na Moravě vůbec nemají. To bych rád věděl, jak se dostane na Moravu tedy na příklad slunce! A přece tam je, skutečně tam je, na vlastní oči jsem je viděl, ba i měsíc a hvězdy jsem tam tak pravdivě viděl, jako že toto píšu.

A pak člověk přijede do Rakous, tak úzkých, že by je náš Horymír se svým Šemíkem vzal tak asi nadvakrát, a tam je už tma. A pak přijede do Vídně a tam je pomocí plynu už zase světlo — trochu drahé světlo.

Ach kam by člověk, vyspav se (počkej, sousede, já ti dám mne kašlem probudit dvacetkrát za noc! — dnes se pomstím, dnes budu po celou noc kašlat já!), kam by člověk a český žurnalista zde ve Vídni teď nejprv šel, ne-li k parlamentu! Tak trochu si předběžně pochutnat, mlsnout pohledem.

Nešel jsem tam přímo. Napřed jsem se bral tandlmarkem. Ani jediný žid mne nezadržel, mám tedy klobouk, kabát a boty v pořádku, mohu dál. Pak jsem zamířil ke sklepu Eszterházyho, abych se jednou přece sám přesvědčil o tak často velebené pravdomlupnosti novin. Je známo, že sluha severní dráhy ztratil tam, u toho sklepa, 60 000 zlatých, že ale noviny řekly, že ty peníze tam nejsou. Báječná pravdomlupnost — skutečně tam nejsou! — A pak jsem se Korutanskou třídou stočil na Ringstraße. Ach — tam je českému občanu volno! Tam vidí český občan, jak se ničemné naše miliony mění v překrásné pískové kameny s gotickými konečky a řeckými liniemi, a má upřímnou svou radost.

A tamhle je tedy parlament. — Bože, jak vypadá šófl! Zrovna tak jako před dvaceti lety. Ne, je to kupodivu — za tu dobu už se zdejší bursa přeměnila třikrát! Arci, když je dobrá vůle a jen trochu talentu k tomu, může se i v parlamentu vypadajícím jako stodola udělat krach.

Hledím — mnu si oči — vytírám binokl — suchá pravda nebo suchoparný sen? — Ani jedna girlanda — žádný prapor — nic, pranic povídám! Nebo snad pletou věnce, prohlížejí a perou vítací panny a sešívají prapory tam někde uvnitř?

Hrome — přece něco! Červenobílý prapor na silnici před parlamentem! Trochu malý sic, trochu špinavý, ale — jdu rychle blíž.

Malý stolek, na stolku klec s několika kanáry a na kleci prapor. Ti kanáři umějí prý i z kanónů střílet. Vskutku tu stojí kanón alespoň jako tužka silný, a kdyby slyšeli tedy naši poslanci nějaké rány — —

Z toho ale ať si pranic nedělají, že nebude as žádných

vítacích panen. Pověstná dříve krása vídeňských žen nějak zmizela. Co je vidět po ulicích a divadlech krásného, je cizinka. Snad se to má se ženskými krasami jako se cvrčky. Přines do domu plného domácích cvrčků jen jediného cvrčka venku z pole, a ti domácí zmizí, jako by je do vody hodil.

Průvodce po Vídni

△ *Ve Vídni 10. října [1879]*

Vídeň, latinsky Vindobona, město ležící na stoku žlutého Dunaje a jak bota černé Vídeňky. Slované město to nazývají rozličně, Češi „Vídeň“, Chorvaté „Beč,“ Slovinci „Na Dunaju“, zrovna jako by nemohli přijít na jméno.

Vídeň je město *veliké*, má deset čtvrtí a 33 předměstí. Čítá milion obyvatelů, mezi nimiž mužští i ženské. Některé hezké chodí navečer samy, kdežto s těmi, které jsou ošklivé, chodí *vždycky* maminky.

Co do povahy jsou také tady někteří lidé náramně dobří, měkkého srdce a jemného soucitu. Příběh, který se udál teprv před několika lety: Před krámem se zastaví pán. V tomtéž okamžiku se postaví vedle pána zloděj. Okamžik — pán sebou cukne a chytne zloděje za ruku. V tetelící se ruce zlodějově blyští se třesoucí se portmoné a pán mu je bere klidně z ruky. Dívá se na polapeného velkým okem svým, a pak praví: „Muži, snad vás dohnala bída. Snad máte hladovou ženu, nemocné děti. Nechci neštěstí vašeho — tu máte!“ a pán tiskne hubu odvírajícímu zlodějovi do ruky portmonku, — kterou byl týž pán témuž zlodějovi vytáhl o moment dříve. — Račte mně odpustit tu prastarou anekdotu; já vím, že ji vypravoval kdysi nějaký Hans Jörgl — vlastně o Praze. Pomsta je vždycky sladka!

Vídeň má kostely prázdné a divadla plná. Noviny oznamují den co den, co je v divadlech, ale neoznamují, kde co se děje v kostelích. Rovněž má každá kniha, jednající o Vídni, co přílohu plány vnitřku všech divadel, nikoli ale plány vnitřků kostelních. Z čehož lze soudit, že Vídeňáci

jsou *vyznání divadelního*. Kostelů je sice doposud více, to ale tolerantním Vídeňákům nepřekáží.

Takto je Vídeň město velice *opravdové*. Kde je veřejný park, jsou také skutečné stromy; o „pěšinkách pro slony“, o zábavném kouři a dýmu, jaký máme ve svém městském parku pražském, nemají tu ani zdání. Co se týče dláždění, dláždí se zde každá ulice hned doopravdy a dobře, takže obyvatel její, je-li jen trochu dlaždicového umění milovný, může si přímo zoufat. Nejkomičtější je ale, s jakou opravdovostí se zde hledí na tak zvaný „jízdni řád“. Kde je na příklad úzká ulice, smějí vozy jezdit jen směrem jedním a zcela jen pomalu, a není tu jediného kočího, který by měl dost humóru a přivedl do toho trochu změny. U nás v Praze je příkaz pomalého ježdění jen v Ovocné ulici a týká se jen tramvaje. Ale my máme humór: tramvaj Ovocnou ulicí jen letí, ostatní vozy musí zato tam jen pomalu, a přihlížející policejní strážník s přihlížejícím obecnstvem se baví.

Zdravotnictví, pokud lze soudit, je zde ještě v plenkách. Funusy na příklad jdou zcela rovně z města ven a nedělají městem dlouhých oklik jako u nás. Přece je ale známo, že mírné otřásání při jízdě je při mnohé chorobě velmi prospěšné, a nemůže být tedy téměř pochyby, že by i mrtvému sloužilo ku zdraví. Ostatně je tu „pěkných“ funusů, jak my říkáme, velmi málo. „S'will ka ordentlicher Mensch mehr sterben,“ píše dnes Tagblatt.

Průmysl je velmi živý, zvláště kolem veřejných pump, kde babičky půjčují po krejcaru sklenice. Rovněž čilý a na nejsolidnějším základu vzkvétající je *obchod*. Veškeré zboží je tu (dle inzerátů v novinách) přímo znamenité, člověk dostane všude to nejnovější a nejkrásnější a k tomu ještě (dle týchž inzerátů) zrovna zdarma. Hauzírů je tu po hospodách ještě víc než v Praze, a to je moc.

Co se týče *potravin*, zdají se ve Vídni být velice mlsní. U jediného zvěřináře jsem napočítal 23 jeleny a bažantů tam měl jako much, kterých měl také mnoho. Nejlepší lahůdky lze ovšem dostat v četných *hostincích*. Zvláštní okrasou hostinců jsou zde sklepníci, kteří obyčejně vypadají

tak suší a bledí, že kdyby je dal do rakve, byla by jim, jako by ji ulil. Když jich sedí několik pohromadě za stolem, činí pěkný dojem jako naši Kryšpáci.

Ze staveb vynikají hlavně ony šedivé, v prostém slohu vyvedené boudy, které jsou určeny pro pohodlí mužského obyvatelstva. Jsou podivným způsobem postaveny tam, kudy chodí mnoho lidí. Naše pražské časopisy mají naproti tomu náhled zcela rozumný, že mají takové boudy stát na místech nenápadných, kudy nechodí nikdo.

Elegance je tu nesmírná. I sprostí šupáci, ubírají-li se za svým povoláním z budovy do jiné budovy, činí to jen ve vkusných, dobře opatřených omnibusech. Kočí i sluha omnibusu má livrej.

O *zábavu* bude pro příští masopust postaráno. Zdejší taneční mistři oznamují již, že budou teď vyučovat „velkému mazuru“. Mohlo by se i v Praze stát — hněm sebou trochu!

Ve *vzdělanosti* jsou tu netto o devatenáct let před námi. Na poště jsem na příklad z učiněné poznámky vyrozuměl, že je naprosto chybné, píšem-li Národní listy; má se psát „Národní listok“. A my už devatenáct let chybujeme! (Pozn. pro tiskárnu: Račte honem přeměnit!)

Vídeň má také některé *památnosti*, na příklad velký Mineralienkabinett (Josefsplatz). Ale ty kameny, které z Vídně do Čech lítají, nejsou odtud, nýbrž ze Schüllerstraße, kde se vydávají noviny.

Ano i svou *historii* má Vídeň, a to zajisté zajímavou. V Rotenturmstraße se narodila naše Otýlie Malá. Ve dvorském divadle operním a na kruchtě kostela augustiánského zpíval před dvaceti lety náš Josef Lev.

Konečně musím podotknout, že je ve Vídni velmi *živo*. Ulice jsou plny spěchajících, náměstí plna procházejících se. Zvláště přispělo k rozmnožení té živosti našich 30 poslanců — zrovna tlačence je teď!

Ale beze žertu! „Jako když jedinou kapku karmínu spustíš do velké sklenice s vodou“ — najednou zde člověk teď slyší všude česky!

△ *Ve Vídni 17. října [1879]*

Shora až po kotník samý sníh, nesmírně přítulný, láskou k člověku se až rozplývající, — zdola až nad kotník nejkrásnější bláto přidušené, olivové barvy — tak teď asi vypadáme. K tomu svítí za noci severní záře a blýská se půlhodinu před půlnocí při stupni mrazu, samá divná, prapodivná znamení nebeská, — z nichž sobě ale neděláme nic, pranic, „denn da Weana geht nöt unter“, jak my Vídeňáci říkáme. Podotýkám pro Čecháčky, že „da Weana“ je zvučnější a úhlednější forma za „der Wiener“ čili „Vídeňák“.

Ano, zima je zde a už i veškeré hodiny věžní jsou „reumatické“, jak zde lid říká, aby měl rým na hodiny „pneumatické“, dosud po náměstích a na křižovatkách jen řídce rozestavené, a tedy lidu dosud ještě nápadné. Zima je zde a procházky do vukolních vesnic, kde právě teprv počali „Heurigen“ čepovat, náhle přestaly. Velký malér pro ty vesnice! Jeť obyčejem, že v každé té vukolní obci čepují „Heurigen“ čili „z'letzt g'wachsen“, jak uherský Šváb to víno nazývá, nejprv jen ve dvou domech, a když v těch už se všechno vyprodalo, zase v dalších dvou, až se Vídeňáci propijou na konec obce. Posud ale jsou Vídeňáci hotovi sotva se čtyřmi se šesti vinařskými domky — ostatní osiří. Zato jsou hostince vídeňské zas plnější, než byly, zvláště ty elegantnější. Slyšeli jste už zdrcující zvěst, že světově pověstný lahůdkář Sacher opouští Vídeň? Nese kuchařskou kulturu k Rumunům, stěhuje se do Bukurešti, — k smíchu, copak chce tak vzácné, tak vytríbené umění v tom polo-vzdělaném koutku světa! Však cítí Vídeň živě a hluboce, jaká jí ztráta hrozí! V novinách jsou i básně na Sachra, domlouvající, takřka prosící. Snad doufá Sacher, že v „městě radosti“ tam dole nad Dimbovicí najde zlatodol. Nevím, jak se mu dařilo ve Vídni, nebyl jsem u něho nikdy. Také myslím, že nejsme ani zdejších poměrů dost ještě znalí, abychom po pouhé návštěvě místnosti už cos podobného posoudit mohli. Často jsem se už divil, když jsem 80 až

100 jídel na lístku předních jídelen zdejších srovnal s počtem hostů, jakže ta místa kvěsti mohou. A přec prý jich majitelé bohatnou rychle!

Zima je zde, ale předčasně, zimní módy ještě nedošly. Vídeň má ovšem svou renomovanou Lehranstalt der höheren Bekleidungskunst (pro dychtivé krejčovské akademiky podotýkám, že adresa je Schwertgasse, č. 3, patro 3), ale módy beře přece odjinud. Vyjma klobouky — vídeňské dámy mají už svou zimní kloboukovou módu. Nosí klobouky mužské, nejrůznějších tvarů. Nejzvláštnější jsou ty, které napodobují přilby žoldnéřů ze 16. věku, vypadající jako hladké čepce s širokým okrajem kolem tváří dolů.

Zima je zde. „Ladiči pian“ vyvěšují po nárožích své skřínky, „Briefkasten des Pianostimmers N. N.“, kamž tancechtivé obecnstvo může objednávky své házet. Podobné skřínky vyvěšují také „voskovači podlah“ atd. A ještě jedna známka. Máme přec do Dušiček dobrých ještě čtrnáct dní a už se zde myslí na ně a na výročně s nimi spojeného Mlynáře a jeho dítě. Jeden z listů zdejších připadl na zcela originální nápad. Poněvadž je rok co rok mnoho řečí o tom, má-li či nemá-li se dotýčný Raupachův „škvár“ dávat, zavedl dotýčný list předběžné hlasování lidu. Oznámil, že redakce přijímá hlasy pro i kontra. Dosud hlasovalo asi tisíc lidí a ti, kteří jsou proti Mlynáři, mají dosud malou většinu. A resultát příští? Jeden z došlých hlasů dobře a prostě to vyjádřil lokálním distichem:

*Ach, du liebe Lichtputzscheer',
wann's nur 'nauszubringen wär'!*

To je to — kdopak si dá Mlynáře vyrvat! Obecnstvo? Vždyť je obecnstvo zvláštní a velké, které do divadla ani jindy nejde než na Mlynáře! Divadla? To tak! Dva, třeba čtyry dobré příjmy, a to zrovna na počátku zimní sezóny, kdy je peněz tak potřebí! A konečně sama žurnalistika? Divadelní kritik by neměl nač hubovat a fejetonista — „Vy fejetonisté byste měli postavit Raupachovi pomník za to,

že vám podal už tolik látky!“ řekl dnes můj přítel a měl sva-
tou pravdu! Ano, nechme Mlynáře lidu — i sobě!

Časopisy vídeňské přemílají teď celou řadu lokálních
věcí. Nejohavnivěji otázku „Makart—Stadlin“. Jedná se při
ní o uměleckou reprodukci známého velkolepého průvodu,
je to ale otázka, jak se zdá, čistě právní, a jak se podobá,
skončí smírem, narovnáním, a hned několikerým vydáním
dotýčných obrazů. — Jinou otázku vyvolali vetešníci
v Judengasse právě tak obecenstvo obtěžující jako židé
v našem tarmarku pražském. Ale zde je policie bezohledna,
a když časopisy poukážou na zlořád nějaký, najisto se také
odstraní. — Ještě jiná otázka týká se už zase — psíčků. Ne-
smějí prý teď ani ti zcela malí do omnibusu a tramvaje —
bude alespoň změna, dosud běhalo za mnohým vozem
tramvaje stádo jen velkých čtyrnožců, teď bude stádo to
hezky promíchané, pestré.

Z politických otázek zajímají pořád ovšem předně aliance
rakousko-německá, z níž sobě slibují celý „wundersames
Zukunftreich“, kdy prý „se vojín vrátí k pluhu, stavu, ko-
vadlině a kladivu“ a „daně každý platí rád, a kdo nechce,
neplatí“. A pak tedy přítomnost Čechů. Kupodivu! Po-
směšky, před příchodem činěné a kreslené, jako by rázem
byly ustály. Přišla jednou zas doba, kdy většina časopisů
snaží se mluvit o nás slušně, — po pětadvaceti letech zas
po prvé. I Hans Jörgl myslí, že je polka „Der Wenzel
kummt — der Wenzel kummt — der Wenzel is schon do“
nepoměrně příjemnější skladbou než valčík Herbstblätter.
A Kikeriki kreslí Riegra slušně a karikuje — Herbsta.

Kdosi přednedávnem řekl, že kdyby „pravda“ byla sku-
tečně tak krásná ženská, jak ji Lefebvre namaloval, mužští
by se stali pravdomluvní všichni. Je vskutku pravda, že
tvar, třeba jen obrazný, má velký vliv na smýšlení lidské.
Dovolme tedy Kikerikimu, aby Herbsta kreslil tedy třeba —
ještě hůř!